

DER JUDE

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואך.

פערלאג: חברת „אחיאסף".

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאהרליך —.5 רובל.
האלב יאהרליך —.3 „
פיערטעל יאהרליך 1.50 „
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רובל
דען 1טען אפריל — 2 „
דע 1טען אויגוסט — 1 „
איינצעלנע נומערן 15 קאפ.— 30 העללער.
ענדערן די אדרעס קאסט 20 קאפ.

אבאנאמענטס פרייז. יאהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.12 קראנען
האלביאהריג —.6 „
פירטעליאהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא. ענגלאנד —.10 שילינג

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט 20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Krakau, 7 November 1901. | נומר 44 | קראקויא, חשון תרס"ב.

ה. תרס"ב — וואכען-קאלענדער (לוח) — 1901				
די טעג פון חודש	וואך	ליסטאפאד-נאוועמבער	נייער כ. נאוו.	אלט. ס. אקט.
כ"ח	זונטאג		10	28
כ"ט	מאנטאג		11	29
א	דינסטאג	ר"ה כסלו	12	30
ב'	מיטוואך		13	31
ג'	דאנערס.	נאיאבער)	14	1*)
ד'	פרייטאג		15	2
ה'	שבת	פרשת תולדות.	16	3

קורצע פערצייכנונגען פון דער יודישער געשיכטע.

טאג	יאהר	
כח	ה. כ"ד	געשטארבען ה"ר יונה גירונדי אין טאלעדא.
כט	ה. תקי"ז	דורך א מסירה פון יעקב פראנק פערברענט פיעל יודישע ספרים אין קאמענעץ-פאדאלסק.
א	ה. שי"ט	געשטארבען ה"ר שכנא מלובלין דער רבי פון רמ"א.
ב	ת. הרו"ח	„ אין ווארשא ה"ר יצחק רב אין ראדעלשיטץ.
ג	ג. תקצ"ה	האבען די חשמונאים געזיעגט און געריינינגט ירושלים
„	ה. תר"ה	פורים אמציסלאוו. — קיסר ניקאליי I האט מבטל געווען א שלעכטע גזרה געגען יודען.
ה	ה. שצ"ב	געשטארבען ה"ר שמואל איידלס (מהרש"א) אין אוסטרא.
„	ה. תרנ"ט	„ הגי' חו"צ ר' יהונתן עליאשבערג רב אין וואלקאוויסק.

אינהאלט.

צו אבאנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE", Krakau, Gertrudy 16.

אין ווארשא:
Verlag „Achiasaf", Warschau, Postkiste Nr 25, . mündlich: Twarda 6, Thür 4.

אין לאנדאן:
R. Mazin, Bookseller 100 Old Montague Str. London, E.

אין אמעריקא:
R. Kantorowitz, 4 Rutger Str. New-York

דער „יוד" איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאסט אונטער דער נומער: 1920 a Nachtrag VII.

III. Jahrgang. **DER JUDE.** Nr. 44

דער פרייז פיר רוסלאנד:
גאנץ-יאהרליך —.5 רוביל.
האלב-יאהרליך —.3 רוביל.
פירטעל-יאהרליך 1.50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „
ענדערען די אדרעסע קאסט 20 קאפ.

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואך.
פערלאג: חברת „אחיאסף“.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.12 קראנען.
האלביאהריג —.6 „
פירטעליאהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד —.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדע קליינע שורה פעטיט 20 העלער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Erscheint Donnerstag.

Krakau, 7 November 1901. נומר 44. קראקויא, חשון תרס״ב.

מחלוקות.

מחלוקות צווישען יודען זענען געווארען ווי א מין עפידעמיע, עפיס ווי איין אלטע פערלאזטע קרענק, וואס קיין דאקטאר און קיין רפואה קענען שוין ניט העלפען.

וויפיעל מאל האט מען שוין וועגען דעם געשריבען און עס העלפט ניט, די מחלוקות פערגרעסערען זיך אלץ מעהר. נעמט אלע יודישע צייטונגען און לייענט די קארעספאנדענציעס פון פערשידענע ערטער, וועט איהר זעהן, ווי אומעטום געפינען זיך צדדים און מען פיהרט מחלוקות. פון די פיעל בריעף, וואס מיר בעקומען טאג טעגליך פון פערשידענע ערטער, קען מען זעלטען געפינען א פאקט, וואס זאל אבשפיגלען דאס ריכטיגע יודישע לעבען אין די ערטער וואו יודען וואהנען. נאר אלע שרייבען וועגען די צדדים און וועגען מחלוקות, פונקט ווי אויסער דעם זענען צווישען יודען ניט דא קיין אנדערע אינטערעסען אין דעם לעבען.

און איבער וואס קריגט מען זיך שטענדיג אזוי שטארק? אלץ איבער א רב, א ראבינער, א שוחט און איבער עליות. און מען קריגט זיך ניט גאנץ פראסט, נאר ווי מען זאגט „ביז אין בלוט אריין“. דאס רוב קומען פאר די מחלוקות גאר ניט לטובת־הכלל, נאר גלאט אין דער וועלט אריין, מען קריגט זיך דערפאר, ווייל ד ע ר וויל אויספיהרען אדער י ע נ ע ר וויל אויספיהרען, און דער עולם — די צדדים געהען נאך „דעם“ און „יענעם“ ווי די שעפעליך און העלפען שרייען: „מע“.

ווען די מחלוקות זאלען זיך נור ענדיגען דערמיט, וואס ד ע ר צד אדער י ע נ ע ר צד וועט אויספיהרען, וואלט נאך קיין אומגליק געוועזען. דאס גרויס אומגליק שטעקט אבער אין דעם, וואס ביי די בעלי־מחלוקות איז ניט דא קיין היילינע זאך, קיין מיטעל, וואס זאל זיי אבשטעלען אין זייער מלחמה, מען שטעלט זיך ניט אב פאר קיין דאנאסען שרייבען איינער אויף דעם צווייטען, — און ניט קיין געוועהנליכע פראסטע דאנאסען, נאר שרעקליכע, אומצוברייננען איינער דעם צווייטען מיט ווייב און קינדער ״״ דעם פייער.

אזוינע טרויעריגע פאקטען גע״״ען זיך ביי אונז א סך.

דער טראכט אויס אויף דעם צווייטען, אז ער טרייבט טרפה׳־נעם בראנפען, האנדעלט מיט גנבות און נאך שרעקליכערע פערברעכען און חאטש דער צווייטער האט אין זיין לעבען קיין פערברעכען געטהון און האט ניט מורא, נאר דערווייל זעהט ער ביי זיך צו הויז פאליציע, א סקאנדאל, א בזיון פאר אייגענע קינדער און די נקמה איז אזוי אדער אזוי געשעהן.

ביי אונז קענט איהר ווייטער געפינען א יודישע קהלה, וואס בעשטעהט אין גאנצען פון 150 יודישע איינוואהנער, וועלכע שטארבען אלע פאר הונגער פון גרויס ארימקייט, קיין שום אנשטאלטען פערמאגט ניט די ארימע קהלה, אויסער א צובראכענער מקוה, און אט איבער דער מקוה האבען די 150 איינוואהנער זיך צוטהיילט אויף צוויי צדדים און מען פיהרט מחלוקות און מען שרייבט דאנאסען, נור אום איינער דעם אנדערען פון דער וועלט אומצובריינגען,

וואָס פאַר בזיונות פאַר פרעמדע, און צרות פאַר אייגענע ברייגגען אָט די יודישע מחלוקות,—קען מען זיך פאָרשטעלען.

עס פרעגט זיך, שוין זשע לעבט זיך יודען אַזוי גוט אויף דער וועלט, אַז עס בלייבט זיי צייט צו פיהרען פוסטע מחלוקות, ווי דאָס רוסישע שפריכוואָרט זאָגט: „פון פעטקייט בייזערט מען זיך“.

אָ, ניין, טאַקי דערפאַר, וואָס יודען לעבט זיך שלעכט, טאַקי דערפאַר, וואָס יודען האָבען ווינציג בעשעפטיגונג און עס בלייבט זיי איבריגע לעדיגע צייט, וועלכע זיי ווייסען ניט וואו אַהין צוטהון — פיהרט מען מחלוקות.

און די וואָס האָבען שוין בעשעפטיגונג, פרנסה, ברויט, אַזוינע אין די פרייע מינוטען פון זייער אַרבייט, מוזען אודאי עפּים טהון, „אין עפּים פערברייננען די צייט“, ווייל נור מיט ברויט קען דער מענש ניט לעבען.

ווען אַ מענש רוהט זיך אָב פון זיין פיזישער אַרבייט, זוכט ער גייסטינע אַרבייט.

דאָס יודישע פאָלק איז פון נאַטור ניט קיין פערשלאָפען פאָלק, פון נאַטור איז עס לעבעדיג און ריהרעווודיג, דערום קען זיך אַ יוד ניט בעגנוגען נור מיט עסען און שלאָפען, אין זיינע פרייע שטונדען פון דער אַרבייט מוז ער עפּים מיט רוחניות זיך פערנעהמען.

אין דער אַלטער גוטער צייט האָט אַ יוד אין דער פרייער שעה צו הויז אַריינגעקוקט אין אַ ספר אָדער געגאַנגען אין בית־המדרש לערנען אַ פרק משניות, און דער וואָס איז דערצו געוועזען אַ חסיד, האָט ער אויך געהאַט גייסטיגע פערגעניגען ביים רבי'ן אין הויף, טאַנצען און זינגען ביי'ם שלש־סעודות אָדער אין בית־המדרש, הערענדיג און דערצעהלענדיג מופתים פון רבי'ן.

דאָס איז געוועזען איבערגענוג פאַר דעם יודען, ער זאָל אָנפילען זיין פרייע צייט.

שפּעטער, ווען עס האָט זיך אָנגעהויבען די השכלה, האָט די אידעע פון השכלה צוגענומען ביי די משכילים זייער גאַנצע פרייע צייט, מען האָט זיך געבילדעט צוליעב דער בילדונג זעלבסט, ניט צוליעב אַ קאַריערע.

די צייטען האָבען זיך געביטען, אין אַ ספר אַריינצוקוקען אָדער אַ פרק משניות אָבלערנען האָט אויפגעהערט, חסידים זענען געוואָרען ווינציגער און בכלל די היינטיגע חסידים געפינען שוין ניט אַזוינע רוחניות׳דיגע פערגענוגען ווי אַמאָל אין די זמר׳ליך ביים שלש־סעודות אָדער אין די מופתים פון רבי'ן.

מיט וואָס־זשע זאָל מען אָנפילען די פרייע צייט אָדער „מיט וואָס זאָל מען פערברייננען די צייט“, ווען ניט זיך קריגען איבער יעדע קלייניגקייט? דערום ווערען טאַקי ביי אונז באַלד איבער יעדער פוסטער זאַך צדדים און מען פיהרט לאַנגע, לאַנגע מחלוקות.

דאָס רוב הויבט זיך יעדע מחלוקות אָן דערפון, ווען דער שטעדטילשער גביר, דער פערמעגליכער, דער זאַטער וויל עפּים אין שטאָדט אויספיהרען, דאַן געהען איהם בלינד נאָך אַלע שאָף צופריעדענדיג, וואָס מען האָט עפּים וואָס צו טהון, ווי די פרייע צייט צוצוברייננען, מען רעדט, מען רַעַש׳ט, מען טענה׳ט, מען ראַנגעלט זיך און עס איז פרעהליך.

וואָס דען זאָל מען טהון אַז מיט עפּים אַנדערש איז ניט דאָ די פרייע צייט אָנצופילען?

אַנדערע ליידען פון שכרות און אונזער פאָלק ליידט פון מחלוקות, אין וועלכע זיי זענען פערברענט ווי שכורים צום בראָנפען.

פעלעטאָן.

די חַשְׁמוֹנָאִים.

(פאָרטזעטצונג).

דאַ האָב איך זיך שוין מעהר ניט געקענט איינהאַלטען, און מיט אַ לויטער שטימע האָב איך אויסגערופען פאָלגענדעס:

„אונזער ווירטה רציק איז אַ איידעלער מענש, און וויל קיינעם פון זיינע געסט ניט שטאַרק אַנטרעטען. דערום קומט אַרויס נאָך זיינע רעד, דאָס אַלע אמונות זענען גלייך און פון איין ווערטה. אָבער אַזאַ מיינונג איז געפעהרליך פאַר אונז אַליין, דאַן ווען מיר זאָלען ווירקליך האַלטען, דאָס אַלע אמונות זענען גלייך, דאָ קענען אין איין טאָג פון אונז אַרויסטרעטען אַלע לייכטזיניגע מענשליך, דער יצר־הרע וועט זיי געוויס ווייזען דעם וועג גלייך צו אייך מיט אייערע געטער, אום צו געניסען אַ לוסטיג, פרעהליכעס לעבען... מיר מוזען אייך דערום גאַנץ אָפען בעווייזען, ווי ווייט אונזערע אמונה איז ריכטיגער און העכער פון אייערער. אייער אָלימפּוס, דער באַרג אין גריכענלאַנד, אויף וועלכען איהר האָט אוועקגעזעצט אייערע געטער און געטינען, איז ניט ווערטה צו פערגלייכען אפילו מיט דעם שטויב פון אונזער באַרג סיני, אויף וועלכען אונזער גאָט האָט זיך איינמאָל בעוויזען און אונזערע עלטערן געגעבען די עֲשֶׂרֶת־הַדִּבְּרוֹת, וואָס זענען דער היפּך פון אייער אמונה. איהר זאָגט, דאָס יעדעס פאָלק האָט זיינע לעגענדען און מעשות, אין וועלכע ער גלויבט,—קענט איהר אָבער פערגלייכען די תורה, וואָס מיר האָבען פון אונזער געטליכען משה רבנו, צו די מעשה׳ליך וואָס איהר האָט פון אייערע אַלטע פּאָעטען? משה רבנו האָט אונז געמאַכט צו אַ פאָלק נאָך דעם ווילען פון אונזער ערהאַבענעם גאָט, אייערע פּאָעטען אָבער האָבען אייך געשאַפען געטער נאָך דעם ווילען פון אייער פאָלק. אין דעם ליגט דער אונטערשיעד פון אונז צו אייך. מיר שטעלען אונזער גוף אין דיענסט פון דער נְשָׁמָה. איהר אָבער שטעלט די נשמה אין דיענסט פון אייער גוף. מיר ערהויבען זיך צו די הויכע מדות פון אונזער גאָט; איהר ערנידעריגט אייערע געטער צו די פערדאָרבענע מדות פון מענשען. אונזער גאָט איז איין איינציגער, העכער פון אַלע מענשליכע געדאַנקען און בעגריפע, א י י ע ר ע געטער אָבער זענען דורכאויס נור קאָפּיעס פון דעם זינדיגען מענשען. זיי פרעסען, זויפען, שכור'ן, הולטייוען און טהוען אַלעס נאָך, וואָס דער מענש טהוט. און ניט נור זיי פאָרען זיך ווי מענשען, נאָר זיי מישען זיך מיט איינאַנדער ווי בהמות, עלטערן מיט קינדער, ברידער מיט שוועסטער, פון זיי ווערען דערצעהלט מַעֲשִׂיּוֹת פון גִלּוּי־עֲרָיוֹת און שְׁפִיכוּת־דָּמִים, אַזעלכע פערברעכען וואָס ביי אונז איז מען פאַר יעדע פון זיי חַיָּב־מִיתָה. ווילט איהר איך זאָל דאָ דערצעהלען די שענע מעשה׳ליך פון אייערע געטער, ווי עס איז בעשריבען אין אייערע ביכער? עס איז אָבער אַ שאַנד זיי פאַר׳ן מויל צו ברייננען; ביי אונז יודען הייסט עס „נִבּוּל־פֶּה“, דאָס מויל בעשמוצען מיט שענדליכע דִבּוּרִים — און איהר שעמט אייך ניט פאַר אונז זיך צו רידמען מיט אייער שענדליכער אֱמוּנָה מיט איהרע אויסגעלאַסענע מִנְהָגִים!“

אונזערע פרומע האָבען געשוויגען אויף מיינע רעד, עס איז זיי ניט ניחאָ געווען צו הערען ווי איך בעליידיג די גריכישע געסט. די אָפיצירען זענען צאָרניג געוואָרען, די העלעניסטען האָבען מיך מיט זייערע אויגען געוואָלט פערשלינגען. נור אַנפּאָלאָניוס האָט זיין מינע ניט פערענדערט און מיט שטאָלץ געענטפערט:

„דו ביזט בעקאַנט מיט די מעשיות פון אונזערע געטער, דו ביזט אָבער אַ נאַר ווען דו נעהמסט זיי אָן בוכשטעבליך; דו ווייסט ניט, דאָס

פאר די, וואס ליידען פון טרינקען זענען נעגרינדעט געווארען פיעל חברות, וועלכע הערען ניט אויף צו ראנגלען זיך מיט דעם שכרות. פאר וואס־זשע זאלען מיר ניט זוכען קיין מיטלען ווי זיך צו ראנגלען מיט די פוסטע מחלוקות, וואס הערשען און פערגרעסערען זיך צווישען יודען און ברייננען אונז אזוי פיעל צרות און בזיונות?

מיטלען מיינען מיר אזעלכע, וואס זאלען קענען אנפילען די פרייע צייט ביי די, וועלכע קענען ניט לעבען נור מיט ברויט און זורגען גייסטיגע ארבייט.

פריהער פאר אלעמען דארף מען איינפיהרען אין יעדער שטאדט, אין יעדען שטעדטיל וואס מעהר אומזיסטיגע ביבליאטהעקען, נאר אזוינע, אז יעדער זאל קענען דארט אין די פרייע שטונדען געפינען, וואס יעדען אינטערעסירט; דער משכיל—זיינע ביכער און צייטונגען, דער פרומער — זיין ספר און דער זיין זשארגאן־ביכיל מיט דעם „בלאט". אויסער דאס לעזען בעגעגענט מען זיך אין ביבליאטהעקע מיט מענשען, מען בייט זיך איבער מיט א ווארט, מען דערצעהלט, מען הערט און מען פערברייננט אזוי די פרייע צייט.

צו דעם דארפען אומעטום ווערען וואס מעהר פערשיעדענע וואהלטהעטיגע חברות, אזוי אז ווער עס זוכט גייסטיגע ארבייט זאל האבען אינטערעס עפיס זיך געפינען איין ארבייט לטובת־החברה.

וואס עס געהער צום יונגען דור, אנשטאט פון מישען זיך אין שטאדט־זאכען, איז גלייכער לערנען צוליעב דעם לערנען זעלבסט.

ווען אונזער פאלק וועט האבען גייסטיגע ארבייט אין די פרייע שטונדען, דאן וועט במילא אויפהערען צווישען יודען פוסטע מחלוקות און מיר וועלען זיך ענדליך בעפרייען פון דער עפידעמיע צדדים, וועלכע ברייננען דעם כלל אזוי פיעל שאדען.

מ. ס.

פאליטישע איבערזיכט.

דער עסטרייכישער פארלאמענט.—די בערגארבייטער אין פראנקרייך. — דאס געזעץ געגען די גלחים אין אייראפא.—אייראפא געגען טערקיי. — קווייטא. — דער אמעריקאנישער קאנגרעס.

אין עסטרייכישען פארלאמענט האבען פערשידענע סלאווישע פארטייען געוואלט ווידער ארויסרופען א העטצע נעגען דאס מיניסטעריום. גלייך נאך דעם עפענען פון פארלאמענט זענען זיי געקומען מיט פערשידענע אנפראגען, מיט וועלכע זיי האבען געוואלט שטערען די ארדנונג, כדי דורך דעם צוצונעהמען פון פארלאמענט די מעגליכקייט זיך צו פערנעהמען מיט דעם בודזשעט, וועלכער מוז אנגענומען ווערען ביז ניי־יאהר. אזוי אבער ווי קערבער האט פיעל מאל צוגעזאגט ניט ארויסצוגעבען קיין געזעצען אהן דעם הסכם פון פארלאמענט, האט ער אנגעהויבען שרעקען, אז אויב מען וועט מאכען אוארדנונגען, וועט ער מיט זיינע חברים זיך מוזען אבזאגען פון זייערע שטעלען. קערבערס אזהרה האט געווירקט, ווייל אלע פארטייען זענען איבערצייגט אין די אונפארטייליכקייט פון דעם איצטיגען מיניסטער־פרעזידענט, וואס וויל באמת שאפען א פעסטען שלום צווישען די פארטייען, וועלכער זאל קענען צופרידען שטעלען אלע גערעכטע פאדערונגען. די ערשטע לעזונג פון דעם בודזשעט האט זיך שוין אנגעהויבען. די פינאנסען פון דער מלוכה זענען אין א גוטען שטאנד. די הוצאות וואקסען פון יאהר צו יאהר, אבער גלייך מיט זיי וואקסט אויך זעהר שטארק די הכנסה, אזוי

עס זענען נור סודות און משלים ווענען די כחות פון דער נאטור, וועלכע האבען מיט איינאנדער געשטריטען און זיך שטענדיג פערמישט, ביז די וועלט האט זיך איינגעארדנעט צו איהר אייביגען בעשטאנד".

„אייערע סודות און משלים ווייס איך גאנץ גוט, — איז געוועזען מיין ענטפער—זיי ווערען ביי אייערע פריעסטער אנגערופען „מיסטעריען" (סודות) אבער פאר וואס האלטען עס אייערע פריעסטער בסודי־סודות און ערקלערען זיי נישט דעם פאלק, וועלכעס פערשטעהט קיין קונצען נישט, און נעהמט אן אלעם פאר ריכטיג, און פיהרט זיך אליין אזוי שלעכט ווי זיינע געטער אין די געשיכטען, וואס מען דערצעהלט איהם פון זיי? נאך בעסער! פיעל ערענטליכע בעריהמטע קלוגע מענשען, וואס האבען עפיס פון די סודות נעפרובט ענטדעקען פאר דעם פאלק, האבען אייערע פריעסטער גערודפ'ט און אלע מיתות משונות אנגעטהון, בכדי דאס פאלק זאל בלייבען פערפיהרט אין זיין בלינדהייט, קיינער זאל זיך ניט אונטערשטעהן איהם צו עפענען די אויגען און צו ווייזען דעם אמת".

„גענוג צו דיספוטירען!" — האט רציץ ווי מיט כעס אויסגערופען, אבער אן זיין געזיכט האב איך ערקענט, דאס אין הארצען איז ער פון מיינע טענות זעהר צופריעדען. צוגלייך האב איך דערזעהען, אז זיין פרוי חנה מיט דער טאכטער שושנה שטעהען אונטער איהם. אין ווייערע ביידענס אויגען האב איך בעמערקט וויער דאנק צו מיר פאר מיינע רעד.

„ער פערדיענט דעם טויט! — האט מענעלעאוס אויסגערופען ווייזענדיג אויף מיר—ווי קען מען דען אזוי בעליידיגען דעם נריכישען אלימפ מיט אלע בעריהמטע געטער!"

„בערוהיג זיך, יונגער! מענש—ענטפערט איהם מתתיהו החשמונאי—דו, י ו ד י ש ע ר יונגער מאן, נעהמסט זיך אן פאר די קריוודע פון פרעמדע געטער, און פערגעסט, דאס ער רעדט פאר זיין פאלק און נעהמט זיך אן פאר זיין אמונה. ביידע, אונזער פאלק מיט אונזער אמונה, זענען געשיצט פון אונזערע סירישע הערשער, ווי מיר האבען עס דאקומענטאליש פון דעם גרויסען קעניג אנטיוכס דעם דריטען, דעם פאטער פון אונזער איצטיגען קעניג סעלייקום דעם פיערטען — אייגענטליך האט דער הערר קאמאנדאט ניט געהאט דאס רעכט צו מאכען א געשפרעך וועגען אונזערע אמונה. אבער מיר דארפען איינע די אנדערע פערצייהען און בלייבען גוטע פריינד. דען דער קעניג זעלבסט פערלאנגט אונזער פריעדען".

„מיר האבען סיי וסיי קיין רעכט מעהר, אויפצוהאלטען אונזערע געסט, — זאגט רציץ—דען זיי האבען נאך ווייט צו געהן, ביז צו זייער קאזארמע אין דער „בירה", וועלכע איז אין אנדערן עק שטאדט.

אלע געסט זענען אויפגעשטאנען און מיט איינאנדער זיך געזעגנט. די נריכישע אפיציערען זענען אונצופריעדען ארוים פון דער אלטאנע, האבען אבער קיין ווארט גערעדט. ביים אוועקגעהען האבען זיי זיך ארומגעזעהען, דאס עס פעהלט ווי איין יונגער אפיציער, מיט דעם נאמען קליםטענעס. מען האט איהם געזוכט און געפונען אין א ווינקעל פון גארטען זיך אונטערהאלטענד מיט פרינע'ן, דאס הייסט: מיט מרים בת כלנה. אפאלאניוס, וועלכער איז געוועזען אויפגערעגט פון מיין דיספוט, האט נעוואלט כל־חמתו אויסלאזען צום יונגען אפיציער'ל, אבער פרינע האט זיך צו איהם צוגעחנפ'ט און ענדליך געפועל'ט, ער זאל איהם ערלויבען איהר זי אבצופיהרען אהיים. אונז אלעמען האט עס זעהר נעקרענקט, און אז פרינע איז צוגעגאנגען זיך צו געזעגענען מיט חנה'ן און שושנה'ן, האבען זיי איהר קאלט געענטפערט. צוגלייך מיט דער קאמפאניע אפיציערען זענען אוועק אונזערע העלעניסטען, אום מיט זיי צוזאמען די נאכט צו פערברייננען... פאר דעם אוועקגעהען געהט מענעלעאוס צו צו שושנה'ן און זאגט:

אַז אויף דעם קומענדיגען יאהר וועט די הכנסה אַריבערשטייגען די הוצאות, וועלכע זענען בעדייטענד פֿערגרעסערט.

דער פֿראַנצויזישער פּאַרלאַמענט האָט גלייך אויף זיין ערשטער אסיפה פֿיעל געהאַט צו טהון מיט אַ אַנפֿראַגע פֿון דער סאָציאַליסטישער פּאַרטיי איבער די בעוועגונג פֿון די בערגאַרבייטער. די לעצטע זענען זעהר ניט צופֿרידען מיט זייער לאַגע און ווילען דורך אַ אַלגעמיינעם שטרייק זיך איינגעהמען אַ בעסערע שטעלונג. זיי פֿערלאַנגען, אַז די רעגירונג זאָל זיך אַריינמישען אין די סכסוכים צווישען זיי און זייערע בעלי־בתים; די רעגירונג זאָל בעשטימען אַז די בערגאַרבייטער זאָלען אַרבייטען ניט מעהר ווי 8 שעה אין טאָג, אַז עס זאָל ווייטער בעשטימט ווערען פֿון דער רעגירונג אַ געוויסער לוין, און אַז די אַרבייטער זאָלען נאָך 25 יאהר אַרבייט קריגען פענסיע צו צוויי פֿראַנק אַ טאָג. 150 טויזענד בערגאַרבייטער שרעקען, אַז אויב זייערע פֿאָדערונגען וועלען ניט אָנגענומען ווערען, וועלען זיי אויפֿהערען צו אַרבייטען. די רעגירונג האָט מורא פֿאַר אַזאַ גרויסען שטרייק, וואָס קען בריינגען דעם לאַנד גרויסע אומגליקען, און סטאַרעט זיך דערום מיט גוטען און מיט בייזען איינצושטילען די געפֿעהרליכע בעוועגונג. וואַלדעק־רוסאָ האָט זיך געווענדט מיט אַ בריעף צו דעם קאָמיטעט פֿון די אַרבייטער, אין וועלכען ער זאָגט, אַז די רעגירונג קען ניט דורך אַ געזעץ בעשטימען דעם לוין, ער געפֿינט אויך, אַז די בערגאַרבייטער אַרבייטען באמת צו פֿיעל און אַז מען דאַרף טאַקי שאַפֿען פֿאַר זיי ערלייכטערונגען, אָבער די רעגירונג קען זיך ניט פֿערנעהמען נור מיט די בערגאַרבייטער, זי דאַרף זוכען ערלייכטערונגען אויך פֿאַר אַנדערע אַרבייטער, און בנוגע די פֿראַגע וועגען פענסיע, שרייבט דער מיניסטער־פּרעזידענט, איז די רעגירונג מיט דעם שוין פֿון לאַנג אָן פֿערנומען.

דאַסזעלבע האָט אויך וואַלדעק־רוסאָ געענטפֿערט אויף די אַנפֿראַגע אין פּאַרלאַמענט. די סאָציאַליסטישע דעפּוטאַטען זענען מיט אַזאַ תשובה געבליבען ניט צופֿרידען און האָבען פֿערלאַנגט, דער פּאַרלאַמענט זאָל גלייך זיך אָנהויבען צו פֿערנעהמען מיט די פֿאָדערונגען פֿון די בערגאַרבייטער. דאָס מיניסטעריום איז געווען דער דעה, אַז מען דאַרף די פֿראַגע איבערגעבען אַ בעזונדער קאָמיסיע. מיט 321 שטימען געגען 254 איז אָנגענומען געוואָרען דער פֿאָרשלאַג פֿון מיניסטעריום.

דאָס פֿראַנצויזישע געזעץ געגען די חברות פֿון גלחים האָט זיך אָבגערופֿען אויף דאָס לעבען אין פֿיעל אַנדערע אייראָפּעאישע מלוכות. אין עסטרייך און דייטשלאַנד זוכט מען מיטלען, ווי מען זאָל קענען פֿערהיטען די איינוואַנדערונג פֿון די פֿראַנצויזישע גלחים. אפֿילו אין די עכט קאַטוילישע לענדער, ווי שפּאַניען און פּאָרטוגאַל, וואו די גלחים האָבען אַמאָל געהאַט אַ גרעסערע דעה ווי די מלכים אַליין, זענען איצט אַרויסגעגעבען געוואָרען געזעצען געגען די חברות פֿון גלחים אין דעמזעלבען גייסט ווי אין פֿראַנקרייך. אויך דאָרט פֿערלאַנגט די רעגירונג איהר השגחה איבער זיי. אין פּאָרטוגאַליען איז דעם 22־טען אָקטאָבער אָבגעלאָפֿען דער לעצטער טערמין, וועלכער איז געגעבען געוואָרען די חברות פֿון גלחים, ביז זיי זאָלען צושטעלען דער רעגירונג זייערע תקנות פֿיעל חברות האָבען זייערע תקנות ניט צוגעשטעלט און זיי זענען פֿון דער רעגירונג פֿערמאַכט געוואָרען. אַזוי בייטען זיך די צייטען!

דער סכסוך צווישען פֿראַנקרייך און טערקיי הויבט אָן צו ווערען אַ אייראָפּעאישע פֿראַגע. פֿראַנקרייך צוזאַמען מיט רוסלאַנד האָבען בדעה צוצוציהען צו זיך די איבריגע גרויסע מלוכות פֿון אייראָפּאַ און צוזאַמען איהר שטעלען געוויסע פֿאָדערונגען. דערהויפּט וועלען זיך די פֿאָדערונגען בעציהען אויף מאַקעדאָניען און אַרמעניען. לויט דעם

„זיי אַזוי פֿריינדליך, איידלעם פֿריילין, און שענק מיר איינינע מינוטען צייט, איך האָב עטוואָס נייטהיגעס מיט דיר צו רעדען“.

„דיינע נייטהיגע סודות, העלעניסט, רעד מיט דיין חברה — ענטפֿערט שושנה איהם שטעבענדיג — מיר אָבער לאָז צו רוה, איך וויל פֿון דיינע עסקים נישט וויסען“.

„וואָס האָב איך אַזוי פֿערזינדיגט דאָס דו טרייבסט מיך אַזוי פֿון דיר?“

„שוין דען ביזט דו אַזוי פֿערדאָרבען, דאָס דו פֿיהלסט גאָר דיין זינד ניט? — ענטפֿערט שושנה אין כעס — דו האסט דאָך נור וואָס אָפֿען געוויזען, דאָס דו ביזט קיין יוד נישט. ווען עס וואָלט אָן דיר געווענדט זיין, וואָלט אונזער דאָזיגער יונגער מאַן געווען פֿערמשפּט צום טויט, דערפֿאַר וואָס ער האָט בעליידיגט די געצען“.

אַזוי רעדענדיג, האָט זי מיט דעם פֿינגער אויף מיך געוויזען און איהר געזיכט איז רויט געוואָרען ווי פּורפּור.

„ווער אָבער פֿערשטעהט עס ניט — ענטפֿערט מענעלעאוס — דאָס איך האָב אַזוי גערעדט צוליעב דעם שלום מיט די גריכען?“

„אֵין שָׁלוֹם אָמַר אֱלֹהַי לָרְשָׁעִים (פֿריעדען איז ניטאָ פֿאַר שלעכטע מענשען) — האָט איהר מוטער חנה געענטפֿערט — און איידער דו וועסט מיין טאָכטער דיינע נייטהיגע רעד זאָגען בסוד, וויל איך דיר זאָגען גאַנץ אָפֿען פֿאַר אַלעמען אין די אויגען: מיט שונאים ווילען מיר קיין פֿריינדליכע עסקים ניט האָבען. העלעניסטען געהערען נישט צו אונזער געזעלשאַפֿט. געה דיר וואוהין דו ווילסט, נור ניט צו אונז! און איהר, ליעבע פֿריינד, — זאָגט זי צו אונז געווענדעט — זענט אַזוי גוט און קומט אַריין אין זאַל, דען אייער געזעלשאַפֿט איז אונז זעהר ליעב“.

דאָס הערענדיג פֿאַלט איהרע טאָכטער שושנה איהר אויף דעם האַלז און קושט זי מיט גרויס פֿרייד. מענעלעאוס איז אַוועקגעגאַנגען מיט גרויס צאָרן. דערווייל איז רציץ צוריק געקומען, נאָכדעם ווי ער האָט די אָפֿיציערען בעגלייט ביז צום טויער פֿון גאָרטען. מיר אַלע זענען צוזאַמען אַריין אין זאַל און זיך גוט אונטערהאַלטען ביז שפּעט אין דער נאַכט. דאַן האָבען מיר זיך זעהר פֿריינדליך געזעגענט.

באַלד נאָך דעם זענען איינגעטרעטען די טרויעריגע דריי וואָכען, וועלכע הויבען זיך אָן מיט דעם תַּעֲנִית פֿון שִׁבְעָה עָשָׂר בְּתַמּוּז און ענדיגען זיך מיט דעם „תענית“ פֿון תִּשְׁעָה בְּאָב. די דאָזיגע צייט איז ביי אונז איינגעשטעלט צום געוויין און טרויער אויף דעם געוועזענעם חוּרְבַּן־יְרוּשָׁלַיִם, אויף דעם גָלוּת פֿון אונזערע עלטערן, וואָס זענען געפֿאַנגען געווען אין בָּבֶל. הַנֵּה מיר האָבען אונזער בֵּית הַמִּקְדָּשׁ צוריק און זיצען ווידער אין אונזער לאַנד; אָבער פֿריי זענען מיר נאָך אַלץ ניט; מיר זענען נאָך אונטערטהעניג צו פֿרעמדע הערשער. די דריי וואָכען האָבען מיר אויך איצט פֿערבראַכט אין טרויער, דאַן איז אָנגעקומען די צייט פֿון טרייסט, בעזונדערס דער ליעבער טאָג פֿון חֲמִשָּׁה עָשָׂר בְּאָב, אין וועלכען עס איז איינגעפֿיהרט, דאָס אַלע יודישע יונגפֿרויען קומען זיך צוזאַמען אין די וויינגערטנער צום געזאַנג און טאַנץ און יודישע יונגע לייט קומען אויך דאָרטען, אום אויסצוקלויבען פֿרויען פֿאַר זיך. דאָס רוֹב שידוכים ווערען בעשלאָסען אָן דעם טאָג און נייע פֿאַמיליען ווערען דאַן מיט מַזָל געגרינדעט. כדי אַלע יודישע יונגפֿרויען זאָלען אין דעם טאָג גלייך געשעצט זיין, אָהן אונטערשיעד צווישען רייך און אָרים, האָבען אונזערע עלטערן איינגעפֿיהרט, דאָס די אַלע צוזאַמענקומענדע מיידליך זאָלען זיין גלייך געקליידעט. קיין זיידענע, קיין וואָלענע קליידער, קיין שום ציהרונג, קיין קונסטליכע געזיכטס־פֿאַרבונג,

בערלינער קאָנגרעס פון יאָהר 1878 האָט טערקיי זיך מתחייב געווען דורכצופֿיהרען רעפֿארמען אין די ביידע אָנגערופֿענע לענדער, וואָס זענען בעזעצט פון קריסטען. טערקיי האָט אָבער איהר וואָרט ניט געהאַל־טען, און אַזוי ווי איצט האָט מען מורא פֿאַר אונרוהען אין די דאָ־זיגע לענדער, וויל דערום אייראָפּא זיך אריינמישען אין די מאקעדאָניש ארמענישע פֿראַגע. דאַן וועט שוין אויך געענדיגט ווערען די מחלוקת מיט פֿראַנקרייך.

דער סכסוך צווישען טערקיי מיט ענגלאַנד איבער דאָס אראַבישע לאַנד קוּווייטא איז דערוויל בעזייטיגט געוואָרען דורך דעם, דאָס מען האָט זיך אומגעקעהרט צו דער פֿריהערדיגער לאַגע; ענגלאַנד האָט אָבגערופֿען איהרע קריעגשיפֿען און טערקיי איהר חיל.

אין אַמעריקא אין דער שטאָדט מעקסיקא איז איצט דער קאָנ־גרעס פון די אַמעריקאַנישע מלוכות. מיט גרויס מיה איז אויסגעקומען צו פועל׳ן ביי אַלע מלוכות, זיי זאָלען זיך אָבזאָגען פון זייערע מחלקות׳ן און פון זייטיגע ציעלען און זאָלען אַלע טהייל נעהמען אין דעם קאָנגרעס. דער צוועק פון קאָנגרעס איז פֿעסטער צוזאַמענצו־קניפען אַלע אַמעריקאַנישע מלוכות, צו שאַפֿען אַ בעזונדער בית־דין פֿאַר סכסוכים צווישען איין אַמעריקאַנישער מלוכה און דער אַנדערער, בעסער צוזאַמענצובינדען מיט אייזענבאַהנען אַלע לענדער פון ביידע אַמעריקאַ׳ס, צו שאַפֿען אַ גרעסערע פֿערבינדונג צווישען זיך אין פּאָ־ליטיק און אין האַנדעל און צו בילדען אַ שטאַרקען בונד געגען די אייראָפּעאישע פּרעטענזיעס אין אַ וועלכער ס׳איז אַמעריקאַנישער מלוכה. דער כיוון פון קאָנגרעס איז שלום און אחדות צווישען די אַמעריקאַ־נישע מלוכות.

י. ל.

יודישע שטעדט און שטעדטליך.

סטאַטיסטיק. יעדער איז גערעכט. איין אורח אויף שבת. צוויי מענשען.

די סטאַטיסטיק פון היינטיגער וואָך ווייזט אָן, אַז אין ווארשא זענען געבוירען 406 קינדער, און פון זיי 225 זכרים און 181 נקבות; דאָס הייסט זכרים מיט 44 מעהר.

און אַזוי איז יעדע וואָך, פון תמיד אָן ווערען געבוירען מעהר זכרים ווי נקבות.

וואו זשע זענען די חתנים? לויט סטאַטיסטיק פון געבוירענע קומט אויס, אַז עס דאַרפֿען זיין מעהר חתנים ווי כלות, צום סוף קלאַגט מען זיך, אַז עס איז שווער היינטיגע יאָהרען צו געפֿינען אַ חתן, און די עלטערן, וואָס גאָט האָט זיי געבענשט מיט טעכטער, זענען אויסער זיך פון זאָרג און פֿרעגען, וואָס טהוט מען מיט זיי היינטיגע יאָהרען. מען ציהט פון זיך די לעצטע קליי, מען זאָל צוליעב דער טאָכטער פֿיהרען אַ שען הויז, „אַ מענש זאָל קענען אַריינקומען". פון דעם לעצטען שפּאָרט מען אָב, אַז די טאָכטער זאָל געהן אין זיידענס, מען פֿיהרט זיי אין טהעאַטער, אויף אָווענדס, „מען נעמט אויף געסט". מען פֿאָהרט מיט זיי אַרויס אויף זומערוואָהנונגען; מען טהוט אַלעס, וואָס מען איז בכּח און איבערן כּח, אבי מען זאָל חאַפּען אַ חתן און פון אַלעם לאָזט זיך אויס אַ טייך. וואו זשע זענען די חתנים?

די שדכנים זאָגען פֿערקעהרט, אַז חתנים זענען דאָ חאָטש אַ ברוק צו מאַכען, נאָר זיי הייסען זיך אָבגילדען: אַ וואַסער עס איז פּרי־קאַשטשיקיל רעדט אויך פון טויזענדער נדן, פון „פּיאַנע שפּיעלען" און פון „עטליכע שפּראַך", היינט ווער שמועסט אַ בוכהאַלטעריל אָדער אַ דאָקטאָריל איז גאָר היינטיגע יאָהרען ניט צו צוטרעטען.

— זיי זאָגען, טענה׳ט פֿאַר די חתנים דער שדכן, אַז עס זענען היינט שווערע צייטען, מען טאָר זיך היינטיגע יאָהרען ניט פֿערפֿיהרען

קיין האַרבעפּוצונג, נאָר פּשוט, איינפֿאַך, אין געמיינעם ווייסען קאַטון, אַלע קליידער אויף איין שניט, איין פֿאַסאָן, און דערצו נאָך אַלע קליידער געבאָרגטע קיין איינענע, כדי די אָרימע זאָלען ניט פֿערשעמט ווערען פֿאַר די רייכע. אונזערע רייכע פּאַטריאָטען לאָזען זיך אויף דעם דאָזיגען טאָג געלד קאָס־טען, עפֿנען זייערע גערטנער, בעשטעלען מוזיק צום שפּיעלען, סערווירען טישען מיט אַלע אַרט ערפֿרישונגען פֿאַר די יונגע טענצערינען, וויינען און טראַקטאַמענטע פֿאַר די יונגע לייט ווי אויך פֿאַר די אַלטע, וועלכע קומען צוצוזעהען די שענע פֿרעהליכע צערעמאָניע. אויף דעם יום־טוב איז אויך געקומען הורקנוס בן יוסף מיט זיין פֿרוי שלומית פון טיראָס נאָך ירושלים. אַ וואָכע פון צוואַנציג בעוואָפֿענטע רייטער פֿלעגט ער שטענדיג מיטנעה־מען צו בעגלייטונג, כדי זיכער צו זיין פֿאַר זיינע פֿיינדליכע ברידער.

אין גרויסען גאָרטען, וועלכער געהערט צו רציץ בן רנש, הינטער זיין בעקאַנטער זומערוואָהנונג, זענען מיר אַלע דאַמאָלס צוזאַמענגעקומען צו זעהען די טענץ פון די פֿריילינס, וועלכע וואָהנען אין נאָהנטען ציון׳ס־קוואַרטאַל. עס איז געווען אַ רייצענדע סצענע. אַלע שענע ציון׳ס טעכטער האָבען זיך דאָ צוזאַמען געקליבען, אַלע ווייס געקליידעט, אַלע קליידער אין איין פֿאָרם פון פֿיינעם שנעע ווייסען קאַטון, ברייט און בעקוועם, דער האַלז געגאָרסעוועט ביז אָן די אַקסעל, די אַרבעל אויבען געבופֿט און אונ־טען שמאָל, די לייגג אַ שפּאַן קורצער איבער די שיך. ביי דער טאַליע איין קאַטונענער גאַרטעל. איין בלויער דינער טוליענער שלייער ציהט זיך פון לינקען שולטער ביז צו דער טאַליע, רעכטס, דאָרט פֿעראייניגט מיט אַ שענעם שלייף, און ביידע ענדען הענגען ברייט אַראָב ביז צום אונטער־שטען ברעג פון דעם קלייד. די שיכליך פון פֿיינעם רויטען סאַפֿיאַן בע־דעקען פון אויבען נור די פֿינגער, און איבערן מיטען פוס זענען זיי צו גע־העפֿטעט מיט בלויע שפּאַנגען, זיי זאָלען זיך האַלטען פֿעסט אויפֿ׳ן פוס.

דאָס איז דער גאַנצער קאָסטיום איינפֿאַך און שען און פֿאַר אַלע יודישע טעכטער גלייך, אָהן אונטערשיעד.

און אונזערע יודישע טעכטער אַלע זענען שען און חן׳ודיג. די געזיכ־טער העל ווי זייער קאָסטיום, די בעקליך רויטליך ווי די ראָזען אין גאָר־טען, די אויגען קוילענשוואַרץ, גרויס, ברענענדיג, די ווימפּערן לאַנג או שאָטיג, די געדיכטע ברעמען ווי צוויי הויכע געשפּאַנטע בויגען, די נאָז דין לענגליך מיט אַ קליינער ביעגונג, — אַלס צייכען פון איידלער סעמיטישער אבקונפֿט, די שטערן הויך מיט פֿיינע ווינקלען ביי די שלייפֿען ווייזען פֿערשטאַנד און פֿעהיגקייט. דאָס קאָפּ־האָר ראַבענשוואַרץ און געפֿלאָכטען אין צוויי דיקע לאַנגע צעפּ, וועלכע זענען פֿערפֿלאָכטען מיט ברייטע בלויע שלייפֿען. קיינע האָט אויף זיך קיין זילבער, קיין גאָלד, קיין פּערל, נור אַ ראָזע איז איינגעשטעקט אין יעדער קלייד געגען האַרצען — דאָס איז גע־ווען די איינציגע ציהרונג, וועלכע איז אומזיסט צו בעקומען אין יעדען ווינקעל פון אונזער בלומענרייכען הייליגען לאַנד.

ווי לעבעדיגע ליליען האָבען געשוועבט די פֿיעל מעדכען אין די אַלעען פון גרויסען גאָרטען, און ווען זיי האָבען געטאַנצט, האָבען זיך די ענדען פון זייערע שלייער בעוועגט אין דער לופֿט, דאַן האָט עס אויסגע־זעהען ווי ווען אַ פּאָר מלאָכים׳ליך ברייטען אויס זייערע פֿליגעלען, אום אַרויפֿצופֿליהען צו זייער וואָהנונג אין הימעל.

(פֿאָרזעצונג קומט).

א. ש. פ ר י ע ד ב ע ר ג.

מיט א פאמיליע און מיט א הויז, אז מען האט ניט קיין סך געלד. דער דאקטאר זאגט, אז מען דארף האבען אויף א שענעם קאבינעט, און דער פריקאשטשיק אדער בוכהאלטער טענה'ן, אז אייביג קען מען ניט זיין קיין שוסטער יונג. אז מען האט חתונה וויל זיך אליין זיין א שוסטער — א בעל־בית, פאר זיך מאכען איין איינען געשעפט און צו דעם דארף מען האבען געלד.

— וואו איז די "ליעבע", וועגען וועלכער מיר לעזען אין די ביכער, פון וועלכער מיר הערען דערצעהלען פון אמאליגע יאהרען, פרעגען די מאמעס פון די טעכטער — וואו איז די "ליעבע", צוליעב וועלכער מען פלעגט אמאל נעהמען כלות אהן א קאפיקע נדן?

— די ליעבע איז נעשטארבען, ענטפערען זיי די היינטיגע שדכנים, אמאליגע יאהרען האבען חתנים ניט געוואוסט וואס הייסט הונגער, היינטיגע יונגע לייט ווייסען דעם ביטערען טעם פון הונגער, פון שלעכטע צייטען און האבען מורא פאר די ליעבע ווי פאר דעם טוידט.

— פאר וואס זשע ביי ניט־יודען נעמט מען אפט כלות אהן נדן?

— ווייל זייערע יונגע לייט זענען מעהר געזיכערט מיט פרנסה, זיי האבען קיין מורא חתונה האבען מיט "ליעבע" און יודישע חתנים מוזען חתונה האבען מיט נדן.

אזוינע טענות קען מען הערען אומעטום, וואו עס קומען זיך נור צוזאמען די מאמעס פון די טעכטער.

די דאזיגע מאמעס רעדען ניט פון קיין אנדער זאך נור וועגען דעם, וואס טהוט מען מיט אונזערע טעכטער, און עס איז קיין וואונדער: "וועגען וואס עס טהוט וועה וועגען דעם רעדט מען".

די עלטערן, וואס האבען יונגליך פרעגען, וואס טהוט מען מיט די קינדער, וואו לערנט מען זיי, און די וואס האבען טעכטער פרעגען וואס טהוט מען מיט אונזערע טעכטער. וועמעס פראגע, וועמעס זארג איז גרעסער, איז שווער צו זאגען. די וואס האבען יונגליך און פערזוכען דעם ביטערען טעם פון קלאפען אין די טהירען פון די שולען, זענען מקנא די עלטערן, וואס האבען נור טעכטער, און די עלטערן פון טעכטער זענען מקנא די וואס האבען נור יונגליך.

און יעדער איז מיט זיינע טענות פאר זיך גערעכט.

יעדער, אפילו יענקיל בן משה הירשענהארן פון ביאלאסטאק זאגט, אז ער איז אויך גערעכט.

דאס דאזינע יודיל איז אין ביאלאסטאק איין אגענט פון א אסעקוראנץ געזעלשאפט, נאר אויסער דעם האט ער נאך איין געשעפט: ער איז איין "איבערשרייבער" און "פערקויפט" פרעמדע "בעבעכעס".

און אט איז ער געקומען קיין סעדלעץ מיט א וועקסעל פון 69 רובל איבערשרייבען א יודען די בעבעכעס. דאס איז א געוועהנליכע זאך, אז איינער וויל ניט בעצאהלען, גיעהט מען איהם "איבערשרייבען", אבער דער ביאלאסטאקער יודיל האט קיין אנדער טאג אין דער וואך ניט געפונען צו גיעהן מיט דעם פריסטאוו איבערשרייבען א יודען ווי שבת, ווען אלע סעדלעצער יודען גיעהען פון שול — פון דעם דאווענען. פערשטעהט זיך, אז די סעדלעצער יודען האבען אזא טייערען אורח אויף שבת ניט פיין אויפגענומען, זיי טענה'ן, אז א יוד, וואס טראגט א יודישען נאמען, וואהנט אין א יודישער שטאדט ווי ביאלאסטאק, מאכט אסעקוראציעס צווישען יודען און האט פרנסה פון יודען און אז ער קומט אין א יודישע שטאדט ווי סעדלעץ "איבערשרייבען" א יודען, האט ער דאס געקענט טהון אין אלע זעקס טעג פון דער וואך, ניט אין דעם הייליגען טאג שבת, ווען יודען גיעהען פון שול און רוהען זיך אב פון דער וואך. דאכט זיך, אז די סעדלעצער יודען זענען גערעכט, נאר הערר הירשהארן גפינט, אז ער איז גערעכט און האט זיך אזוי בעליידיגט, אז אין א רוסישער צייטונג קלאגט ער אן די סעדלעצער יודען, פאר וואס זיי האבען איהם ניט פיין אויפגענומען און זיין "קאפעלוש" מיט זיין "פענסנע" האבען זיי אראבגעווארפען פון זיין קאפ און פון זיין נאז.

דער בעליידיגטער אגענט האט אויך געפונען פאר נייטיג אונטער זיין קלאגבריעף אין דער צייטונג זיך אונטערשרייבען מיט זיין גאנצען יודישען נאמען "יענקעל בן משה הירשהארן", מען זאל חס ושלום ניט מיינען, אז ניט קיין יוד איז מבזה אין א רוסישער צייטונג א גאנצע שטאדט יודען.

אומזיסט האט הערר הירשהארן זיך בעמיהט זיך אונטערשרייבען מיט זיין גאנצען יודישען נאמען: ניט קיין יוד וועט ניט פעהיג זיין מיט אזא לשון אזוי מבזה זיין א גאנצע שטאדט יודען.

אין איין וואך האבען וואַרשאווער יודען פערלארען צוויי מענשען: הרה"ג ר' שמואל זיינוויל קלעפפיש ז"ל און ה' היפאליט וואוועלבערג, אין איין וואך זיך מיט זיי געזעגנט אויף אייביג.

עס איז זעהר טרויריג, ווען מענשען, וועלכע זענען וויכטיג פאר דעם כלל, מענשען, וועלכע האבען אין זייער לעבען אויפגעטהון פיעל מעשים טובים, ווארפען אונז פלוצים אוועק, איבערלאזענדיג נאך זיך נור לעדיגע ערטער.

ביידע האבען זייער גאנץ לעבען געארבעט פאר דעם כלל. דער ערשטער אלס ווארשאווער רב האט שטענדיג געלעבט צווישען יודען און טאג טעגליך זיך בעקענט מיט זייערע דאגות און האט יעדען געהאלפען, מיט וואס ער האט נור געקענט, זיין גאנצע צייט, זיין גאנץ לעבען האט ער אוועקגעגעבען זיין קהלה און אלע האבען זייער רב געשעצט און ליעב געהאט פאר זיין שכל הישר און פאר זיין גוטען ווילען צו יעדען. ווער עס איז געקומען אין זיין הויז און "גערארפט האבען צום רב", איז אוועקגעגאנגען צופרידען.

דער צווייטער האט געלעבט אין רייכטום אין דער גרויסער וועלט ווייט פון יודען, ער האט אין זיין לעבען פיעל גוטס געטהון פאר אלע, נאר אויך קיין מאל ניט פערגעסען זיינע ברידער, צווישען וועלכע ער איז געבוירען. אין פעטערסבורג, וואו ה' וואוועלבערג האט שטענדיג געוואהנט, האט ער שטענדיג אנטהייל גענומען אין אלע צדקות פון יודישע ענינים, ער האט זיך געצעהלט אלס חבר אין קאמיטעט פון דער חברה יק"א און אויך אין דער חברה צו פערברייטען בילדונג צווישען יודען אין רוסלאנד.

אין ווארשא, וואו מען האט איהם געבראכט צו קבורה, האט מען איהם פיעל כבוד אנגעטהון. די טעכנישע שולע און די ביליגע הייזער, וואס ער האט דא געבויט פאר די ווארשעווער איינוואהנער, זענען פאר איהם איין אייביגער מאנומענט אין זיין געבורטס שטאדט ווארשא.

ער האט געלעבט אין דער גרויסער וועלט, נאר מען האט איהם געבראכט צוריק צו אונז, וואו מען האט איהם מקבר געוועזען צווישען די קברים פון זיינע עלטערן.

א גרויסער עולם האט ביי דער לויה בעגלייט דעם מענשען, וואס האט געהאט א גוט הארץ און א ברייטע האנד.

אמת.

די יודישע וועלט.

עסטרייך. *** דער פארלאמענט איז נור וואָס געעפענט געוואָרען און די אנטיסעמיטישע דעלעגאטען האָבען זיך שוין גענומען מיט חשק צו זייער ארבייט. דאָס ערשטע איז געווען איין אנטראג וועגען פערזאגען און וויען דעם הויזיר-האנדעל. דאָס איז איין אלטעס אידעאל פון די וויענער אנטיסעמיטען מיט וועלכען זיי האָפען אונטערצוגראָבען די עקסיסטענץ פון טויזענדער יודישע פאמיליען. דער צווייטע אנטראג איז געווען, ווי געוועהנליך, פון דעם בעוואוסטען אנטיסעמיט שניידער, וועלכער פערלאנגט פון דער רעגירונג פערשידענע פונקטען אויף צו בעגרענצען די יודישע מאכט. ער בעהויפטעט אז אומעטום וואו יודען קומען אין א לאנד ברייגנען זיי אהין אָרימקייט און נויט. אונטער די לענדער וועלכע ער פיהרט אן אַלס ביישפיעל, דערמאנט ער אויך שפאניען, חאָטש די גאנצע וועלט וויים, אז שפאניען איז זייט דעמאָלט אויף גרויסע צרות, זייט עס האט ארויסגעטריבען די יודען. שניידער פערלאנגט פון דער רעגירוג, אז זי זאָל נישט ערלויבען צו בויען יודישע שולען און די אלטע שולען אין יודישע קהלות זאָלען מוזען בעטען נאָכטרעגליך אום די ערלויבעניש אזוי גוט ווי עס ווערט פערלאנגט פון די גלחישע חברות וועלכע ווילען איינוואנדערן פון פראנקרייך. די פאָרשטעהער פון די יודישע קהלות זאלען מוזען אָבלעגען א שבועה אז זיי האָבען נישט אין זינען קיין שלעכטעס געגען לאנד; די שבועה זאָל אויסדריקליך ארויסזאָגען אז קעגען איהר העלפט נישט דער כל-נדרי פון יום-כפור; ביי דער שבועה זאלען זיי שטעהען אויף א פעל פון א חזיר, ווייל נאָך דעם יודישען אבערגלויבען טאר מען דעמאלט נישט פאלש שווערען, מען זאל יודען אויסשליסען פון דער פאליטיק, פון די שולען א. ד. ג. — דער דריטער אנטראג האט זיך בעשעפטיגט מיט דעם נייען בלוט-בלבול פון בעהמען. מיט א פאר וואָכען צוריק איז נישט ווייט פון נאחאָד אין דעם דאָרף פעקלאָ געפונען געוואָרען א געהרג'טע מיידיל. דער קערפער איז געווען צושטיקעלט און מאנכע טהיילען צוגעברענט אויפ'ן פייער. דער דאָזיגער מאָרד האט באלד געגעבען די אנטיסעמיטישע צייטונגען געלעגענהייט ארויסצושיקען אין דער געגענד זייערע קאָרעספּאָנדענטען און אָנהויבען דיזעלבע ארבייט ווי ביי דעם מאָרד פון פאלנא. תיכף איז ארויסגעשפרונגען די אנטיסעמיטישע צייטונג „דייטשעס פאָלקסבלאַט" און האָט געוואלט נאָכווייזען אז דאָ איז געשעהען אַזא ריטואל-מאָרד ווי אין פאלנא און קאניץ. זי האט געפונען עדות וועלכע האָבען געזעהען פון א נאהענטען בערגיל אראָב (פונקט אזוי ווי כיי פאלנא) אויף עטליכע הונדערט שריט ווייט א יוד מיט א „שווארצער" באָרד; איינינע האבען געפונען אקוראַט אזא אבגעשיילטען שטעקען ווי דער שטעקען וועלכען מען האט דערקענט דאמאלס ביי הילזנער; די קערפערטהיילע זענען נאָך דער מיינונג פון דער אנטיסעמיטישער צייטונג מיט כוונה פערברענט און ענטשטעלט, כדי מען זאל (אזוי ווי בייס קאניצער מאָרד) נישט דערקענען מיט וואָסער מעסער די מיידיל איז געשאָחטען געוואָרען, און נאָך אזעלכע משוגה'דיגע בעווייזע.

דאָס „דייטשע פאָלקסב." איז וועגען די ידיעות עטליכע מאָל קאָנפּיסצירט געוואָרען און די גאנצע האָפענונג פון די אנטיסעמיטען צו מאכען פון דער נייער רציחה א „ריטואל-מאָרד" איז איינגעשלאָפען ביז צום עפענען פון פארלאמענט. איצט ערשט האבען זיי די גאנצע מעשה אויפגעוועקט און פרעגען דעם מיניסטער, אויב ער וויים פון דער גאנצער זאך און אויב ער האט בדעה די „יודישע" רוצחים צו בעשטראפען!

*** דעם 26 אקטאבער איז אין ברזעזשאַן געענדיגט געוואָרען דער משפט געגען פויערים וועלכע האבען פאר עטליכע וואָכען ארויסגערופען פאָגראָמען געגען יודען אין דעם שטעדטיל סטרזעליסקא. פון 74 אנגעקלאגטע פויערים זענען 58 פער'משפט געוואָרען צו תפיסה פון 3 וואכען ביז 4 חדשים.—

*** דעם 21 אקטאָבער איז אין סאנדעץ פארגעקומען דער משפט פון דעם דארפס-יוד רינג געגען א פויער, וועלכער האט ארויסגעגנב'ט זיין טאכטער רחל, א מיידיל פון 17 יאהר און זי אוועקגעפיהרט קיין קראקא אין קלויסטער. די מיידיל מיט וועלכער דער פאטער האט גערעדט אין קלויסטער האט ערקלערט אז זי וויל נישט צוריקגעהען אהיים און איז געבליבען דערביי אז זי וויל זיך טויפען, נאָר דער פויער וועלכער האט זי אוועקגעפיהרט פון פאטער'ס הויז איז גע'משפט געוואָרען אויף א חדש תפיסה מיט איין טאָג פאסטען יעדע וואָך. —

= אויף דער אסיפה פון דעם אקציאָנסקאמיטעט אין וויען איז בעשלאָסען געוואָרען, דאָס פון יעדען לאנד זאל אויסגעקליבען ווערען צום קאנגרעס איין בעזונדער רעפערענט איבער די פראגע וועגען אָרגאניזאציאָן. אויף דער זעלבער אסיפה איז אויך אנגענומען געוואָרען דער בעשלוס, אז אין משך פון 14 טעג פאר דעם קאנגרעס זאָלען אומעטום אבגעהאלטען ווערען ציוניסטישע פאלקספערזאמלונגען מיט דעם פראגראם: „4 יאָהר ציוניסטישע ארבייט".

= די הכנות צום קאָנגרעס הויבען זיך אן מיט ציוניסטישע אסיפות פון איינצעלנע לענדער: דעם 20-טען אקטאבער וועט זיין אין מאדענא איין אלגעמיינע אסיפה פון די איטאליענישע ציוניסטען; דעם 27-טען פון זעלבען חדש וועט זיין אין ציוריך איין אסיפה פון די ציוניסטען אין דער שווייץ.

*

רוסלאנד. = א פעראיין צו שיצען יודישע מיידליך. נעבען דער רוסישער געזעלשאפט צו שיצען פרויען, וועלכע געפינט זיך אונטער דעם שוץ פון דער גראָספירסטין יעווגעניא מאקסימיליאנאוונא אלדענבורגסקאיא האט זיך געעפענט איין אבטהיילונג צו זאָרגען פאר יודישע מיידליך אין פעטערבורג. דער צוועק פון דער אבטהיילונג איז אָבצוהיטען די יודישע מיידליך פון שעדליכער געזעלשאפט און צו זארגען פאר זייער מאראלישע ענטוויקעלונג. די הילף פון דער אבטהיילונג וועט בעשטעהען אין: 1) פאָרנעהמען די נייטהיגע געזעצליכע מיטלען, כדי אבצוהיטען די יודישע מיידליך פון שלעכטער בעהאנדלונג און בעליידיגונג; אכטונג געבען אויף די מיידליך אין די ערטער, וואו זיי וואהנען, דיענען אדער ארבייטען. 2) איינריכטען ערטער, וואו די מיידליך וועלען קענען צוברייגנען די פרייע צייט און אויך „היימען", ביליגע וואהנונגען, קיכען און זומערקאלאניעס; 3) איינריכטען פאר זיי פערוויילונגען און לעהרקורסען; 4) העלפען זיי אויסזוכען שטעלען און איינריכטען ארטעלען פון פערשיעדענע מלאכות. די אבטהיילונג וועט נישט טהיילען קיין געלד, איהרע מיטלען וועלען זיך צוזאמענשטעלען פון נדבות און מיטגליעדער-אבצאהלונגען. 20 פראצענט פון דער הכנסה וועלען ווערען אראבגענומען פאר די אלגעמיינע בעדערפענישען פון דער חברה צו שיצען די פרויען.

בייס עפענען פון דער יודישער אבטהיילונג איז געמאכט געוואָרען איין יום טוב, וועלכער האָט זיך אנגעהויבען מיט א רעדע פון ראבינער דר. דראָבקין. נאכהער האט מ. א. קולישער געהאלטען א פארלעזונג וועגען יודישע פרויען, און אנדערע האבען דעקלאמירט פרוג'ם שירים און איניגע ערצעהלונגען. דערנאָך האָט מען גענומען ליעדער און געשפיעלט וויאלין. צום סוף זענען געווען טענץ, וועלכע האבען געדויערט ביז $9^1/_2$ אזייגער פון אווענד.

= די „אדעס' נאוו'" זענען מודיע, אז דאס מיניסטעריום פון פאָלקסבילדונג האָט ערקענט פאר נייטהיג איינצופיהרען פראצענטבעגרעניצונגען פאר יודען אויך אין די ניעדריגע און מיטעלע טעכנישע שולען, וועלכע געפינען זיך אונטער זיין אויפזיכט. אין די דאָזיגע שולען, אין וועלכע עס געפינען זיך יודישע שילער מעהר לויט פראצענט, וועלען ווייטער צוגענומען ווערען וועניגער ווי די נארמע, כדי די צאהל פון יודישע שולער זאל זיך מיט דער צייט אויסגלייכען לויט דעם פראָצענט.

= אין אָדעס איז געווען א משפט פון איינעם א יודען קאטיץ, וועלכער איז בעשולדיגט אין דעם, דאס ער איז געפאָהרען קיין פעטערבורג, און אלס יוד האָט ער זיך פריהער נישט פערזארגט מיט א בעזונדערער ערלויבניש. דער ריכטער האָט אָבגע'משפט קאטיצען צו בעצאהלען 16 רובל שטראף אדער צו זיצען 4 טעג ארעסט.

= די חברה יק"א האָט איינגעריכטעט פאר די יודישע קאָלאָניעס אין חערסאנער גובערניע א סקלאַד פון לאנדווירטשאַפטליכע געצייג. דער הויפטסקלאד וועט זיין אין דער קאלאניע נאווא פאלטאווקא און איין אבטהיילונג אין דער קאָלאָניע סיידעמיגוחא.

= דאָס מיניסטעריום פון אינערען האט ערקלערט, אז יודען — ענטלאסענע ארטיסטען פון די קייזערליכע טהעאטערען, וועלכע האָבען בעקומען איין אטעסטאט וועגען זייער דיענסט, האָבען נישט דאָס רעכט צו וואָהנען אומעטום אין רוסלאנד, אויסער ווען זיי האבען נאָך פאר דעם געהאט דערצו דאָס רעכט.

= דער משפט פון בלאָנדעס, וועלכער איז בעשטימט געוואָרען אויף דעם 9/11 וועט דויערן 5—6 טעג. בעשולדיגען וועט דער פריהערדיגער פראָקוראר זשובאָווסקי און פערטהיידיגען וועלען דיזעלבע אדוואָקאַטען ווי פריהער: ד. וו. ספאסאוויטש, פ. ג. מיראָנאוו, און אָ. אָ. גרוזענבערג. ווי די „בודושטשנאסט" האָט געהערט, האָבען די פערטהיידיגער פערלאנגט, א מען זאָל ארויסרופען אלס עקספערטען פראָפ' ד. א. חוואלסאן, פראָפ' פ. ק. קאקאווצעוו און ג. ג. הענקעל, נאָר דאס געריכט האט ענטזאגט די ביטע.

= אין קאליש האָבען די קריסטליכע פריקאשטשיקעס געוואָלט גרינדען א חברה פון געגענזייטיגער הילף, נאָר ווייל קריסטען — פריקאשטשיקעס זענען דאָ זעהר וועניג אין קאליש, דערום האָבען זיי עס געוואָלט מאכען צוזאמען מיט יודען. זיי האבען אויסגעארבעט תקנות און אוועקגעשיקט צום בעשטעטיגען, נאָר דאָס מיניסטעריום האָט צוריקגעשיקט די תקנות, פערלאנגענדיג, אז די צאהל פון די יודען אין קאמיטעט זאָל נישט זיין אין איהם מעהר ווי $^1/_3$ פון די קריסטליכע חברים. די יודען האָבען דאן זיך אָבגעזאָגט טהייל צו נעהמען אין דער חברה, און די חברה איז דערום גאר נישט געגרינדעט געוואָרען.

= די יודישע צדקה-חברה אין מינסק, בעמערקענדיג אז צווישען יודען אין מינסק זענען דאָ זעהר וועניג וועשינס, און אז פון וועשעריי ארבייט קאָן מען אָפטמאָל מעהר פערדינען ווי פון אנדערע ארבייטען, האָט בעשלאָסען צו עפענען איין אייגענע וועשעריי. מען האָט געדונגען א וואָהנונג פאר 450 רובל יעהרליך פון 5 גרויסע און ליכטיגע צימערן. די ברודיגע און די ריינע וועש וועלען ווערען געלייגט אין בעזונדערע צימערן און די ברודיגע וועט ווי ווייט מעגליך ווערען דעזינפעצירט. די איינריכטונג פון דער וועשעריי וועט קאסטען 800 רובל. דער צוועק פון דער וועשעריי איז צו פערברייטען צווישען יודישע מיידליך די ארבייט פון וואשען און פרעסען.

= אויס באברויסק דעפעשירט מען, אז דעם 6-טען איז פערברענט געווארען דער מארק און דער האנדעלסטהייל פון שטאדט. הונדערטער פערמעגליכע פאמיליען האבען פערלארען זייער האב און גוט. מען בעט באלדיגע שטיצע צו שיקען אויף די אדרעסע פון רב ה׳ שניאורסאהן.

*

דייטשלאנד. = דעם 14 אקטאבער איז געשטעלט געווארען איין מאנומענט אויף דעם בערלינער יודישען בית עלמין לכבוד לאסקער און באמבערגער.ביידע ליגען איינער נעבען אנדערען און זייערע קברים זענען ארומגענומען מיט איין צוים. אויף דעם מאנומענט פאר ביידע זענען אויפגעשריבען די דאזיגע ווערטער: דא ליגען צוזאמען פערבונדען דורך דעם טויט די דאזיגע, וועלכע זענען אין לעבען געוועזן צוגעבונדען דורך דאס ציעל צו ארבייטען פאר די בעפרייאונג און די פעראייניגונג פון דייטשלאנד.

די צייטונגען דערמאהנען צוליעב דעם, אז בשעת לאסקער איז געשטארבען אין 1884 יאהר אין ניו-יארק, האט דער וואשינגטאנער פארלאמענט בעשלאסען אויסצודריקען דעם דייטשען פאלק זיין בעדויערען וועגען דעם טויט „פון קעמפפער פאר די ליבעראלע אידעען, וועלכע האבען פיעל צוגעהאלפען צו דעם פאליטישען, געזעלשאפטליכען און ווירטשאפטליכען פארטשריט פון זיין פאטערלאנד“. נאר ביסמארק האט נישט געוואלט איבערלייענען די אדרעסע אין פארלאמענט און דורך דעם האט דער אמעריקאנישער געזאנדטער ביי דעם בערלינער הויף געמוזט פערלאזען זיין שטעלע.

= דער האמבורגער עמיגראציאנס ביורא האט ארויסגעגעבען זיין יעהרליכען חשבון, פון וועלכען מען זעהט ארויס אז במשך פון 1900 יאהר זענען צווישען 37,160 עמיגראנטען געוועזן די העלפט יודען. 48 עמיגראנטען, וועלכע האבען געליטען מיט אנשטעקענדע קראנקהייטען, האט מען נישט ארויפגעלאזען אויפ׳ן שיף. די לאגע פון די עמיגראנטען, וועלכע זענען געפאהרען קיין לאנדאן, איז זעהר טרויעריג. צוליעב דער טראנסוואלער מלחמה איז זיי אונמעגליך געוועזן צו קריגען א פעררינגסט און זיי האבען זיך געמוזט אומקעהרען קיין האמבורג, וואו דער ארטסקאמיטעט האט צוריקגעשיקט 2420 נפשות קיין רוסלאנד.

*

איטאליא. = דער ציוניזם אין איטאליען. דער ציוניזם הויבט זיך אן אויסצובריייטען אויך אין איטאליען. דעם 20 אקטאבער איז געוועזן אין מאדענא די ערשטע אספה כללית פון די איטאליענישע ציוניסטישע פעריינען לויט פאלגענדען פראגראם: 1) הכנות צום V. קאנגרעס אין באזעל; 2) פראפאגאנדא אין צייטונגען א. ז. וו. די דאזיגע אספה איז דער ערשטער שריט, כדי צו גרינדען א ציוניסטישע פערבינדונג אין איטאליען. אין מאילאנד איז געגרינדעט געווארען א ציוניסטישער פעריין דורך דר. פעליצע ראוועננא וועלכער געווינט אלץ מעהר חברים.

*

ענגלאנד. = איין אזהרה. דער „קאמיטעט צו העלפען ארומע יודען אין לאנדאן“ (The Board of Guardians) איז מודיע אז ארומע פרויען און קינדער, וועלכע פאהרען צו זייערע מאנען קיין אמעריקא און האפען אין לאנדאן צו בעקומען שיפסקארטען ווייטער ביז אמעריקא, זאלען וויסען, אז זיי האבען נישט צו רעכענען אויף קיין שום הילף. עס וועלען אויך נישט בעקומען קיין שום שטיצע מאנספערזאנען, וועלכע ווילען פאהרען קיין אמעריקא. אויסערדעם איז מודיע דער קאמיטעט, אז אין אמעריקא זענען געווארען ארויסגעגעבען זעהר שטרענגע געזעצען וועגען אריינפאהרען פון פרעמדע, און פיעל עמיגראנטען האבען דורך דעם געמוזט זיך אומקעהרען אהיים.

אומעט.

און דער אוועגד איז ווילד און פעראומערט,
און דאס הארץ איז מיט אנגסט איבערפולט,
און די וואלקענס, ווי פון יהען דערשראקען,
אין געהיימנים און חושך פערהילט.

און דער הימעל, ער קוקט אזוי עלענד,
און די וועלט — אזוי וויסט און פערשמאכט,
און די וואלקענס, זיי טראגען און טראגען,
און פערשווינדען אין שטורעם און נאכט.

אזוי פליהען די יאהרען און פליהען
דורך די טהאלען פון יאמער און פיין,
אזוי טראגען זיך דורות נאך דורות
אין דעם אייביגען גארנישט אריין.

אזוי פליהען די לעבענס צום קבר
אין געהיימנים און חושך פערהילט.
און דער אוועגד איז ווילד און פעראומערט,
און דאס הארץ איז מיט אנגסט איבערפילט.

א. וואלט.

מאריס ראזענפעלד.

פון ראובן בריינין (ברלין).

דעם אמת זאגענדיג בין איך ניט קיין גרויסער למדן אין דער זשארגאן-ליטעראטור. איך זאג דאס און שעם זיך דערמיט, ווייל איך רעכען, דאס יעדער העברעאישער שריפטשטעלער, יעדער פריינד און אונזער המון עם איז מחויב צו וויסען און צו לעזען אלעס, וואס ווערט געשריבען פאר אונזער פאלק אין זיין גלות שפראך. אונזער מיינונג איבער דער זשארגאן-ליטעראטור קאן זיין וועלכע זי איז, אבער צומאכען די אויגען און ניט וויסען, וואס דארט געהט פאר, ווי און וואס עס ווערט דארטען געארבעט, געשאפען, געזונגען, געקלאגט, געלאכט און ערצעהלט איז דאך א גרויסע זינד. צו מיין פערענטפערונג קאן איך נור זאגען, דאס איך בין מעהר ווי 10 יאהר פון רוסלאנד, און עס איז מיר אונמעגליך צו בעקומען יודישע ביכליך. דא איז דאס א יקר-המציאות, די ביכליך אין זשארגאן, וועלכע מען שיקט מיר צו פון אמעריקא און פון דער שווייץ, זענען גאר פון א גאנץ אנדער סארט. דעם יודישען גייסט, דאס יודישע לעבען, די יודישע וועלט, די יודישע צרות און יסורים, יודישע ווערטליך און בילדער קאן מען אין זיי ניט געפינען. און אזוי ווערט מען ביסליכווייז, ליידער, דערווייטערט פון מאמע-לשון. אונזער מאמע-לשון איז אפילו זעהר ארים, האט אפילו פיעל חסרונות און איז אונז צו ענג פאר אונזערע נייע געדאנקען און נייע געפיהלען, אבער דאך מאמע-לשון, און דער לשון פון מיליאנען ארימע, אונגליקליכע ברידער.

און ווי שטארק האב איך זיך געשעמט, ווען זאנגוויל, דער גרויסער ערצעהלער פון יודישען לעבען אין דער ענגלישער שפראך, האט מיך, מיט אפאר יאהר צוריק, אויפמערקזאם געמאכט אויף מאריס ראזענפעלד, און איך האב ניט געוואוסט, ווער ער איז. אין א קורצער צייט נאך דעם געשפרעך מיט זאנגוויל איז ערשינען איין ענגלישע איבערזעטצונג פון ראזענפעלדס ליעדער, די ענגלישע צייטונגען האבען פיעל ארטיקלען דעריבער געשריבען און זיי זעהר שטארק געלויבט. די אמעריקאנישע צייטונגען האבען ראזענפעלדס נאמען געהויבען ביז אין הימעל. איך האב אויך זיך דערוואוסט, דאס בערטהאלד פייוועל, דער רעדאקטער פון דער „וועלט“, גרייט פאר א דייטשע איבערזעטצונג פון ראזענפעלדס ליעדער. דאן האב איך מיר אנגעשאפט ראזענפעלדס שירים אין אריגינאל, אין זשארגאן, איך זאל קענען אליין בעאורטהיילען זייער ווערט, און ניט גלויבען וואס אנדערע זאגען מיר, איך זאל הערען דעם דיכטער אין זיין שפראך, און ניט ווי זיינע איבערזעטצער ריכטען איהם צו.

איך האב דורכגעלעזען ראזענפעלדס זשארגאן-געדיכטע און בין געוועזן ענטציקט. איך האב געפונען אין זיי הייסע געפיהלען, א יודישע טיעף פאעטישע נשמה, געזונדע געדאנקען, א רייכע שפראך, גלענצענדע בילדער און א ברידערליכע ריינע ליעבע צו אלע ארימע און אונגליקליכע, צו אלע ערנידריגטע און פערפאלגטע. וויעפעל פערשטענדנים האט אונזער פאעט פאר אלע ביטערקייטען פון גלות. ער בעקלאגט די גערעכטיגקייט וואס ווערט צוטראטען אונטער די פיס,

ער בעקלאָגט די שענקייט וואָס ווערט דערשטיקט, די יוגענד וועלכע ווערט פערוועלקט. אך, ווי ליעבט ער די פרייהייט, די מענשענעהרע, דעם בלויען הימעל, די שענע בלומען, דעם שטרייט פאַר דעם אמת! אַך ווי האַסט ער די מאַשין אין אַמעריקא, וועלכע האָט געמאַכט זיינע אָרימע ברידער פון רוסלאַנד פאַר קנעכט, די מאַשין וועלכע זויגט אונזער בלוט, אונזער מאַרק און וועלכע מאַכט מענשען פאַר סקעלעטען, פאַר ציפער, פאַר איהרע דיענער, אויך פאַר מאַשינען. וואָס איך האָב מעהר געלעזען זיינע ליעדער, האָב איך מעהר בעוואונדערט זיין קונסט. אַלעס קלינגט און זינגט; עס נעהט טיעף אין האַרצען. יעדעס ליעד ציהט, צופט און רייסט אויף אונזערע אַלטע וואונדען, אָדער אויך די נייע פריש געבאַקענע וואונדען אין האַרצען. אָבער גלייך מיט די שמערצען ברייגגען זיי באַלזאַם, פערגעניגען און טרייסט, ווי יעדעס קונסט־ווערק. עס ווערט, דאַכט זיך, גרינגער אויפ'ן האַרצען, ווען מען לייענט ראָזענפעלדס געדיכטע: די טרעהרען קומען ווי אַ גאולה.

ראָזענפעלד איז אַ דיכטער, וואָס האָט אַליין געליטען פון קינדווייז־אָן גלות צרות. ער אַליין איז געווען פערוואָגעלט, נע־ונד און ער אַליין איז געווען געקנעכטעט פון דער נעהמאַשין. ער זינגט וואָס ער האָט ערלעבט; ער גיט דאָס וואָס ער האָט. ער האָט אָבער אויך שוין פערזוכט די פרייהייט אין דער נייער וועלט און דאָס שפירט מען אין אַלע זיינע בעסערע געדיכטען.

ראָזענפעלד איז אַ מאָדערנער, ד. ה. אַ היינטוועלטיגער מענש און דערום פיהלט ער טיעף די אַלע אונגערעכטיגקייטען, וואָס אונזער איינער פיהלט, דערום זוכט ער זיין „איך", דערום איז איהם אַזוי טייער, אַזוי ליעב די זעלבסטשטענדיגקייט, דערום איז ער אַזוי מאַט און מיעד און זוכט רוהע, גליק, טרייסט ביי דער מוטער־נאַטור. ער איז אָבער צו גלייכער צייט אַ מאָדערנער יוד, און דערום פיהלט ער אַזוי שטאַרק די ביטערקייט פון גלות און רייסט זיך נאָך אונזער אַלטען פאַטער־לאַנד. דערום פיהלט ער אַזוי שמערצליך די בעזונדערע יודישע צרות. ער איז דורך־און־דורך מענש און דורך־און־דורך יוד און דערצו דער עכטער, געבאָרענער פאָעט, איין פאָלקס־דיכטער; ער לעבט און לייד עט, האָפט און שטרעבט צוזאַמען מיט זיינע ברידער.

ווער קאָן פערגעסען זיין מייסטער־ליעד „דער יודישער מאַי", וועלכעס איז געדרוקט אין דעם „יוד" פון יאָהר 1899. אין דעם ליעד זעהען מיר אונזער געליעבטען פאָעט אין זיין פולען גלאַנץ און פראַכט, אין זיינע יום־טוב קליידער; מיר הערען זיינע הערצרייסענדע זויפצען און די שענסטע מעלאָדיען פון זיין צאַרטער, פיינפיהלינער אַרפע. אַך ווי שען ער מאַלט די נאַטור, און ווי טיעף איז זיין טרויער וואָס דער יוד געניסט זי ניט, און קאָן זי ניט געניסען, ער קאָן פון איהר גאָר קיין הנאה האָבען: זי איז ניט זיינע. זי איז איהם אַ שטיף־מוטער.

און ווי שען איז די שטיף־מוטער־נאַטור:

ווידער איז דער מאַי געקומען
מיט זיין צויבער, מיט זיין פראַכט,—
אַלע גראָזען, אַלע בלומען
האָבען ווידער אויפגעוואַכט.
ווידער בליהט עס אויף די פעלדער
ווידער גרינט עס אין די וועלדער,
ווידער גלאַנצט עס איבעראַל,
ווידער זינגט די נאַכטיגאַל.
ווידער נעהמט דער פריהלינג מאָהלען
מיט זיין פינזעל, וואו ער שמיערט
ווערען בערגער, ווערען טאָהלען
. . . .
גלייך פאַנגט אָן צו גרינען, בליהען
יעדעס מענשליכע געפיהל;
וואונדערשענע פאַנטאַזיען
ציהען דורכ'ן האַרצען שטיל.
גאָלדענע חלומות שוועבען
און זיי וועבען
נייע הימלען,
און זיי וועקען
נייעס לעבען
. . . . .
דאָך איהר זעהט דאָרט איינעם טרעטען
קוקענדיג צו דער ע'ד אַראָפּ
אויף די גרינע מאַי טאַפּעטען
זיפצט ער, שאָקלענדיג דעם קאָפּ.
. . . .
דאָס איז אונזער אַלטער, אונזער יוד!
און: דורך זיין הערצען
ציהען שמערצען,
אַלטע וואונדען
אויפגעבונדען
מיט ערינערונגען אַלטע,—
מתים, מתים, טרופּעס קאַלטע...
אין דעם יודען וואָס טראָגט זיך אַרום מיט מתים אין הערצען איז:
פרעמד די בלומען, פרעמד די בלעטער
פרעמד די וועלט, אַ פרעמדער מאַי!
פרעמדע פייגעל, פרעמדע געטער
פרעמדע מענשען,— אַלעס פאַרביי!...

דער פאָעט שילדערט מיט העלע פאַרבען, מיט ברייטע שטריכען, ווי שען עס איז געווען אַמאָל דער יודישער מאַי אין זיין אייגענעם לאַנד. דאָרטען אין זיין לאַנד האָט דער יוד אַמאָל „פון אַ וואונדערריכער פידעל אויסגעקוועטשט די שענסטע ליעדער." אָבער איצט:

אויף אַ ווערבע־בוים אַ שטומע,
היינגט דער חלום פון מיין אומה...

וואָס פאַר אַ טרויעריגעס בילד, ווי שטאַרק דאָס ווירקט, וואָס פאַר אַ קראַפט און אָריגינאַליטעט עס ליעגט אין דעם לעצטען פערז. ניין, אַזאַ פערז קאָן מען קיין מאָל, לעבען לאַנג, ניט פערגעסען. ער גראָבט זיך איין טיעף אין זכרון, ער איז שטענדיג אין די אויערען, ער פערפאָלגט ווי אַ געשפענסט. שוין באַלד דריי יאָהר דאָס איך האָב געלייענט אין „יוד" דעם „יודישען מאַי", און דער פערז פערפאָלגט מיך. איך זיץ אין אָפּער טהעאַטער און הער וואַגנערס מוזיק, און אין די אויערען ברומט: „אויף אַ ווערבע־בוים אַ שטומע, היינגט דער חלום פון מיין אומה..." איך שפּאַציר אין דער בילדער גאַלעריע, אין טהיערגאַרטען אָדער אין דער שווייץ אויף די אַלפען, און דער פערז לאָזט מיך ניט אָב, עס ברומט, עס זויזט: „...דער חלום פון מיין אומה..."

דער דיכטער טרייסט אָבער דעם יודען דאָס עס קומט פאַר איהם אַ נייער מאַי, זאָגט איהם צו פריעדען און רוה אין זיין אַלטען פאַטערלאַנד.

ראָזענפעלד איז אָבער ניט נור אַקלאָג־מוטער, ניט נור אַ איכהזאָגער, אַ קינות מאַכער,— ער קאָן אויך לאַכען, שפּאָטען איבער דעם שטאַרקען, איבער דעם בלוט זויגער, איבער דעם פאַלשען, איבער דעם בלינדען פאַנאַטיקער. ניט נור טרעהרען האָט ער, אָבער אויך גאַל. ניט נור ווערטער פון טרייסט פאַר די שוואַכע, אָבער אויך שאַרפע ווערטער, אָנגעזעטיגטע מיט גיפט פאַר די שטיינערנע הערצער. ער האָט אויך איראָניע, וויטץ און אַביסיל בדחנות פון בעסטען סאָרט. די אַלע איינגעשאַפטען האָבען דעם יודען אין גלות געדינט אַלס בעסטע וואַפע. גאַל־ביטערע־איראָניע, שפּיז־שאַרפען־וויטץ, פערניכטענדער־שפּאָט דאָס האָבען מיר געזאַמעלט מיט פלייס אין אונזערע גייסטיגע אוצרות אין די לאַנגע דורות, וואָס דער פיינד האָט אונז

געטראָטען אונטער זיינע פֿיס. פֿון דעם רייכען אוצר האָבען נעשעפּט מיט פֿולע הענד היינע, בערנע, סאַפּיר, גאַרדאָן, קאַמינער, פֿרוג און אַנדערע.

(ענדע קומט).

אַ שְׁפּיי.

געווידמעט פּ. ס.

I.

— אָך, אייערע ציוניסטען! איין גאָט ווייסט דעם אֱמת, איך קען שוין נישט איבערטראָגען, זיי מאַכען מיך פֿאַר דער צייט גרוי און אַלט.

מיט אַזאַ בָּרוּךְ־הַבָּא האָט מיך אויפֿגענומען מיינע אַ גוטע בעקאַנטע מאַדאַם פונק אין אַ ווינטער־אָבענד, אַז איך בין אַריינגעקומען צו איהר אין שטוב און זיך נור אַנידערגעזעצט אין עס־צימער ביי אַ קייליכדיגען טיש, אויף וועלכען ס'איז געשטאַנען אַ ריין אויסגעפוצטער, ווי אַ שפּאָגעל־נייער, זידיגער סאַמאָוואַר.

און אין צימער איז אַזוי וואַרים, ליכטיג און זויבער אין יעדען ווינקעלע, איך האָב זיך עפּיס געפיהלט זעהר גוט, נאָך דעם וואָס איך בין געגאַנגען אַ שטיק צייט אין דעם שלעכטען וועטער אין דער שניי האָט מיר אומפַּרַחֲמָנוּתידיג געשמיסען אין פּנים.

— ווידער ציוניסטען. וואָס איז אַזוינס ווייטער? — האָב איך געגעבען אַ פֿרעג מיט אַ שמייכעל.

אַז מ—ם פונק האַלט נישט שטאַרק פֿון „אונזערע ציוניסטען" איז ביי מיר קיין נייעס נישט געווען. איך האָב געוואוסט אַז זי פּלעגט שטענדיג איינטענה'נען מיט איהר מאַן סאָלאָמאָן, מיינעם אַ אַלטען חָבֵר, פֿאַר וואָס ער גיט זיך אָב מיט די „נאַרישקייטען" און געהט אָפּט אויף ציוניסטישע „זיצונגען". מיט מיר האָט זי אויך ליעב געהאַט זיך צו קריגען, ד. ה. ווערטלען זיך אין גוטפֿריינדשאַפֿט, איבער די ציוניסטישע פֿראַגע. אייגענטליך איז זי געווען, ווי דער שטייגער פֿון פֿרויען, נישט אַזאַ געגנערין פֿון ציוניזם ווי פֿון ציוניסטען; תָּמִיד איז זי איבערגעגאַנגען פֿון דער אידעע אַליין צו די „אידעע־טרעגער", און פּלעגט אונז אַליך שטעכען די אויגען: וואָס קען שוין גוט זיין, מישטיינס געזאָגט, אַז פּיקהאַליך „טראָגט די פֿאָהן" און פּלוידערמאַן איז אינגאַנצען דער רעדעלפֿיהרער?

— איהר פֿרעגט וואָס ווייטער — זאָגט זי מיר — וואָס הייסט, איך בין היינט ביי טאָג געווען ביי מיינער אַ בעקאַנטער, דאַרף איך האָבען דאָס גליק און טרעפֿען, ווייסט איהר וועמען? — אייער בעריהמטען ציוניסטישען „רעדנער" פֿויגעל, צי ווי אַזוי ער הייסט דאָרט. נו־נו, האָט איהר בעדאַרפֿט הערען ווי ער האָט „אין מיטען דרינען" אָוועקגעלעגט אַ פֿויגעלדיגע רעדע, איך האָב געמיינט איך וועל עס נישט אויסהאַלטען. איך פֿרעג אייך, זאָגט אַליין, ווי אַזוי איז אייך קיין בושה ניט צו טאַנצען מיט אַזעלכע אין איין קאָן?

— איהר ווילט ווייטער מיט מיר זיך קריגען. עס וועט אייך אָבער היינטיגס מאָל נישט געראָטען. איך בין איצט זעהר אויפֿגעלעגט. טהוט מיר בעסער צוליעב און לאָמיר איצט שמועסען פֿון וואָס איהר ווילט, נאָר נישט פֿון ציוניסטען.

— וואָס רעדט איהר, ווי אַזוי קען מען שווייגען אַז די גאַל ווערט צושפּרונגען. איהר זאָלט הערען אייער פֿויגעל'ס שמועס איבער ציוויליזאַציע און עמאַנסיפּאַציע. ער איז ווערטה געווען, איהר מעגט מיר גלויבען, מע זאָל איהם אָנשפּייען אַ פֿולען פּנים.

— איך גלויב אייך, נאָר איך בייט אייך אָבער פֿאָרט, מיר זאָלען איינמאָל נישט רעדען פֿון ציוניסטען. אָט ווייסט איהר וואָס, איהר האָט דערמאָנט שפּייען, דערצעהלט־זשע מיר טאָקי די מַעֲשֶׂה פֿון אַ שפּיי, פֿון אייער קינדער־יאָהרען, וואָס איהר האָט מיר שוין לאַנג צו־געזאָגט צו דערצעהלען. איצט איז געקומען די צייט, קיינער איז נישטאָ אויף איבערצושלאָגען. סאָלאָמאָן איז, דאַכט זיך, איצט אויף אַ „זיצונג"—איך וועל טרינקען טהיי, אויב איהר וועט מיר געבען, און אויפֿשטעלען מויל און אויערען.

— מיט'ן גרעסטען פֿערגניגען. נאָר פֿריהער טהוט מיר צוליעב איין קלייניגקייט: זייט מיר מודה אַז פֿויגעל איז נישט מעהר ווי אַ פּוסטער נאַרישער פֿראַזען־רעדער און אָך און וועה איז דעם ציוניזם אַז ער איז פֿאַר דעם אַ מֵלִיץ־יוֹשֶׁר.

— אויף דעם אַטעסטאַט, וואָס איהר ניט ארויס פֿויגל'ען, קען איך זיך דוקאָ אונטערשרייבען מיטביידע הענד. נאָר מיט ציוניזם געהער זיך דאָס כְּלָל נישט אָן, אויך געוויס נישט מיט דעם וואָס איהר ווילט מיר דערצעהלען.

— נוּ איצט בין איך גרייט אייך צו דערצעהלען וואָס איהר פֿערלאַנגט. איך מוז אייך אָבער פֿריהער זאָגען אַז איך וועל עס נישט מאַכען בקצוּר. אַ מערקווירדיגע זאַך, גראַדע איידער איהר זענט געקומען האָב איך געטראַכט פֿון דער געשיכטע. איך האָב ליעב אָפּטמאָל, ווען איך בין אַליין, צו דערמאָהנען זיך מעשׂות פֿון מיינע קינדער־יאָהרען. און געדענקען געדענק איך אַלעס, אפילוּ דאָס, דאַכט זיך, וואָס עס האָט זיך געטראָפֿען, ווען איך בין נאָך אין ווינעלע געלעגען. די מעשׂה פֿוּנ'ם שפּיי איז נאָך מעהר פֿון אַלצדינג געבליבען פֿריש ביי מיר אין זכרון גלייך ווי נעכטען האָט זיך עס פֿערלאָפֿען. פֿונדעסטוועגען אויב איך וועל אייך איינִיגע שמועסען נישט איבערגעבען „פּונקטליך", וועט איהר אויף מיר געוויס קיין פֿעראיבעל נישט האָבען. אַלזאָ הערט:

II.

— אַלט געווען בין איך דעמאָלט — האָט מ—ם פֿונק אָנגעהויבען צו דערצעהלען, נאָכדעם ווי זי האָט אָנגעגאָסען טהיי — נישט מעהר ווי אַ יאָהר 7—8. איך בין געווען אַ לעבעדיג קינד, גאָר אַ צאַפּילדיגס, טאָקי נור אַ פֿייער, אַ ברען. וואָס איך פּלעג אויסאַרבייטען אַ טאָג איז גאָר נישט איבערצודערצעהלען. וואו פּלעג איך נישט אָנשפּאַרען, וואו נישט אויסקלעטערען? אין אַלע ווינקעליך פּלעג איך אויסזיין, אין אַלע לעכער, אויף ביימער, אויף דעכער. די חֲבֵרִים און חֲבֵרוֹתּ מיינע, מיט וועלכע איך האָב זיך געשפּיעלט, האָבען אַלע געציטערט פֿאַר מיין „פֿאַרע", און נישט אומזיסט: זיי פּלעגען זיך אָפּטמאָל גאָר נישט נאַרען פֿון מיר. געבען דעם אַ ריס, יענעם אַ ביס, איז געווען ביי מיר גאָר אַ וואָכענדיגע זאַך. „עפּיס נור אַ רוּח זיצט אין דעם קינד; אַ מיידיל אַ אַ שלאַג, זיי געהט איבער צעהן פֿערשייטע יונגליך" — אַזוי פּלעגען שכנים זאָגען אויף מיר, און מיין פֿאָטער און מוטער האָבען געמוזט אויסהערען שטענדיגע „זשאַלאָבעס" אויף זייער טייערער מיזינקעלע. מַען האָט מיך נעפּריווט אָבגעבען אין אַ חֵדֶר, נאָר קוים איין „זמן" האָט מען מיך געליטען דאָרט, מיינע־ניינעל האָבען נישט גערוהט און געהאַלטען אין איין דראַפּען. מיינט נישט, פֿון דעסוועגען, אַז ס'איז מיר גאָר נישט געבליבען קיין ביסיל תּוֹרה פֿוּנ'ם חדר, איך מעג זיך בעריהמען אַז איך קען נאָך איצט אויך יודיש מעהר פֿון אַסך ציוניסטען, אייערע „הייסע יִדען".

— מיר האָבען דאָך געשמועסט אַז היינטיגסמאָל רעדען מיר נישט פֿון ציוניסטען — האָב איך געזאָגט אַביסיל ווי נישט צו פֿריעדען.

— יא, איך געדיינק, איך געדיינק — האט זי געענטפערט מיט איהר געוועהנליכען שמייכעל — נאר דאס איז גלאט אזוי פארבייגעהענדיג. הערט ווייטער: ווי איך האב אייך געזאגט, פלעגט מען מיך גאר אפט פערקלאגען פאר מיינע עלטערן. נאר דער מאמען האב איך גאר נישט אנגעהויבען צו הערען; אז זי פלעג זיך גאר צושרייען אויף מיר, בין איך זיך נעשטאנען פון דערווייטענס און געלאכט. דער טאטע, זעהט איהר, דאס איז שוין א אנדער זאך. פאר איהם האב איך שוין אביסיל מורא געהאט, און טאקי געהאפט פון איהם אמאל א רעכטען פסק אויך. נאר וואס האב איך געהערט אזעלבע זאכען? איך האב געוואוסט גאנץ גוט אז איך בין די נעליעבטע פון אלע אין שטוב. דער בייזער טאטע אפילו שמעלצט זיך אויך אין מיר. מיינע צוויי עלטערע ברידער און צוויי עלטערע שוועסטער, וועלכע האבען אלע ביי מיר געהאט א בעזונדער „צונאמען" און בין יעדען פון זיי גוט געלעגען אין די ביינער, האבען אויך פונדעסטוועגען מיך שטארק ליעב געהאט, און אז איך פלעג זיך קריגען מיט איינעם אדער איינער פון זיי, זענען די איבריגע געשטאנען אויף מיין זייט. היינט די פעטערס מיט די מוהמעס אלע (איך האב געהאט, קיין עין־הרע, א היבש ביסיל) און גלאט בעקאנטע וואס פלעגען אריינקומען צו אונז אין שטוב, האבען ליעב געהאט שטענדיג (ווען זיי פלעגען מיך נור אין שטוב טרעפען, וועלכעס ס'איז געווען זעהר א זעלטענע זאך) זיך פערנעהמען מיט מיר און נעבען דער א גלעט, יענער א קניפ.

הכלל איך בין געווען ביי זיך א היבשע מיוחסת. איך האב געמיינט אז קיין גלייכען איז צו מיר נישטא און די גאנצע וועלט איז בעשאפען געווארען נור פון מיינעט וועגען אליין.

נאר איינע איז געווען ביי אונז אין שטוב, וואס זי האט מיך נישט געקענט אנקוקען פשוט ווי א שפין, און איך פון מיין זייט, פערשטעהט זיך, האב זי אויך פיינט געהאט ווי חזיר. דאס איז געווען אונזער אלטע דיענסט זיסעל. זי איז געווען אלט, ווי זאגט מען עס אויף יודיש, וועמענס יאהרען?

— „מתושלח'ס יאהרען" — האב איך אונטערגעזאגט.

— יא, מתושלח'ס יאהרען. און אזא שלאק ווי זי, ווייס איך נישט צי ס'איז געווען אמאל א גלייכען פון אדם הראשון אן. זי פלעגט שרייען אויף די מאמען, און די מאמע האט מורא געהאט פאר איהר, ווי פאר פייער. ווי קליין זי איז געווען, האט זי געהאט א גרויס מויל טאקי נור אויף שרויפען. אז מען האט זי עפיס אנגעריהרט, האט מען שוין געהאט צו זינגען און צו זאגען, מיט צעהן וואסערען האט מען זיך שוין נישט געקענט אבוואשען; זי פלעג זיך עס צולאזען אויף איהר הויכען קוויטש און שפרינגען יענעם גלייך אין פנים, נור אויף אויסצורייסען די אויגען. אלע שכנים פלעגען זי ווייכען, איך בייט אייך פערצייען, ווי א עיפוש. קיין כבוד האט זי אויף קיינעם נישט געלעגט. זי איז איינמאל אנגעפאלען דער אלטער רביצין אליין אין מארק און נעמאכט מיט דער בלאטע אז די שטאדט האט מיט דעם געקלונגען.

אט די דאזיגע זיסעל, אדער ווי איך פלעג זי רופען „קרום־פיסעל" האט מיר נישט געלאזט קיין קאפ אויפהויבען. אז איך בין אריינגעקומען אמאל צו איהר אין קיך און געוואלט געבען, אויף מיין שטייגער, א שפרונג, א קלעטער, פלעגט זי אויף מיר גאר קיין דרך־ארץ נישט לעגען און פשוט ארויסטרייבען. דערפאר אין שטוב בין איך געווען די „פריצה", דארט אז זי פלעג מיר נעהמען לייענען איהרע תחנות, זאגען מוסר אז א „לייטיש קינד" פיהרט זיך אזוי נישט אויף און מאכט נישט אומריין דעם פאל אין „זאל" (איבער וועלכען די מאמע פלעג טאקי שטארק ציטערען) א. ד. ג., — פלעג איך זי איבערקרימען, און אז זי האט מיר גאר דערעסען, האב איך זיך נישט געפוילט ארויסשטעלען די צונג אויך אמאל. פערשטעהט זיך, אז זי פלעג שרייען, גוואלדעווען, שרעקען מיט'ן גיהנם און אייזערנע ריטער. נאר ווער האט זי געהערט?

III.

דארף זיך מאכען איינמאל אין א שענעם פרייטאג — אט דא הויבט זיך ערשט אן די רעכטע מעשה. ס'איז שוין אין דעם — אייך מעג איך דאך זאגען דעם רעכטען אמת, איהר וועט קיינעם נישט אויסזאגען דעם סוד וויפיעל איך בין אלט — גאנצע 25 יאהר, און איך געדענק עס מיט אלע פרטים, גלייך ווי עס וואלט זיך היינטיגען טאג געטראפען:

אונזער דיענסט איז געקומען פון מארק שטארק אויפגעלעגט: ס'איז איהר עפיס געראטען צו קויפען היינטיגסמאל הוילע „מציאות". די מאמע איז געשטאנען אין קיך און אויסגעהערט די גליקען וואס זיסעל האט איהר דערצעהלט מיט אזא שמחה: פון דעם האט זי אבגעדונגען א גראשען און פון יענעם א גאנצע קאפיקע. מעהר פון אלעם האט זי זיך בעריהמט מיט די אייער, וואס זי האט היינטיגסמאל איינגעהאנדעלט אזעלכע פרישע און גרויסע, טאקי נור ווי „גענזענע", און קאסטען נאך וועלוועלער ווי פאר אכטאגען מיט א גראשען דאס צעהנדלינג. די מאמע האט אויסגעהערט און שטארק אנגעקוואלען דערפון. מיין מוטער איז גאר נישט געווען קיין קארגע: פערקעהרט, דער טאטע פלעג זיך קלאגען אז זי איז גאר א אויסברענגערין און זי מאכט רייך די קלייטען. נאר אויסדינגען אין מארק א האלבע קאפיקע איז ביי איהר נעווען שטארק טייער. אזוי ליגט שוין אין דער טבע פון אונזערע ווייבער.

— און מיר האט מען געבראכט אהיים א מציאה — זאגט מיין מוטער צו זיסלען — קומט אריין אין שטוב וועל איך אייך ווייזען וואס איך האב געקויפט.

דער מאמע'ס מציאה האב איך שוין געזעהן, נאר אלצדינג, וואס זיסעל האט געבראכט פונ'ם מארק, האב איך יא חשק געהאט צו בעטראכטען, און דערפאר אז זי האט זיך נור געלאזט געהן מיט דער מאמען אין שטוב אריין, האב איך תיכף נעהאפט זיך „רויהען" אין קויש ווי עס געהער צו זיין. נישט חלילה איך האב געוואלט עפיס נאשען — קיין נאשערין, מעג איך זיך לויבען, בין איך קיינמאל נישט געווען — נאר גלאט אזוי, וואס הייסט, מיין אויג זאל נישט בעקוקען און מיינע הענד זאלען נישט איבערטאפען יעדע זאך בעזונדער? איך האב נאך נישט געענדיגט מיין ארבייט, הער איך ווי די אלטיטשקע שלעפט זיך שוין צוריק מיט איהרע קליינע קינדערשע פיסעליך, האב איך זיך נעגעבען גיך א חאפ צוריק פונ'ם קויש, נאר אזוי נישט נעראטען, אז איך האב צובראכען צוויי צי דריי אייער. איך האב נעוואוסט אז דא וועלען שוין געהן קולות אין זיעבעטען הימעל. אבער ווער הערט זי? איך בין זיך אריינגעלאפען אין „זאל", אנידערגעזעצט אין א ווינקעלע, גלייך ווי נישט מיך מיינט מען גאר, און האלט זיך אויף דער האנד מיין טייער קעצעלע און שפיעל זיך מיט דעם, ווי געוועהנטליך.

איך האב אייך פערגעסען צו דערצעהלען פון מיין קעצעלע. עס איז געווען מיין „געליעבטס", איך האב עס אבגעהיט נור ווי דאס אויג אין קאפ און אהן דעם נישט געקענט לעבען, נישט עסען, נישט שלאפען אפילו, איז אט דאס קעצעלע האט נעביך גדארפט איצטיגסמאל ליידען פאר מיר.

אין אַ פּאָר מינוט אַרום הער איך פֿון קיך דעם געוויסען קוויטש:
„אוי אַ דונער האָט מיך דערשלאָגען! געהט נור, געהט, בעל־הבית'טע, זעהט וואָס פֿאַר אַ תּחונה אייער טייער טעכטעריל האָט אָנגעמאַכט". מיין מוטער איז דערווייל אַרויסגעגאַנגען אין אונזער גאָרטען, וואָס ביי דער שטוב, און די אַלטעטשקע האָט נישט אויפֿגעהערט צו שרייען און צו שעלטען, און מיט קולות אַריינגעלאָפֿען צום סוף אין זאַל. „אַט זיצט זי, די פּאַסקודנע מויד — שרייט די אַלטע און פֿון מויל זעצט איהר פּיענע — די אויגען זענען דיר אַרויס, האַ, צי וואָס?" זי שרייט און שרייט און איך זאָל עס ענפֿערן אַ האַלב וואָרט. איך זיץ זיך אויף מיין אָרט און גלעט מיין קעצעלע. די אַלטע שפּרינגט פֿון דער הויט, און איך שווייג און קוק אַפֿילו נישט אין דער זייט וואו זי שטעהט. דאָס האָט זי נאָך מעהר אויפֿגעבראַכט. „קוק זי נור אָן, די פּאַסקודניצע, ווי זי שטומט נאָך!" — לויפֿט־צו די אַלטע צו מיר, נור אויף דורם צו זיין, און חאַפּט אַרויס פֿון מיינע הענד דאָס קעציל און גיט עס מיט רציחה אַ שליידער אויף דער ערד. זי זאָל מיר אַליין געבען צעהן פּעטש וואָלט מיר אַזוי פֿיעל נישט געאַרט. עס איז מיר געוואָרען פֿינסטער אין די אויגען, אין האַרצען האָט מיר געגעבען אַזאַ קלעם, נור אויף צו חלש'ען. „אַך, קרום־פּיסעל!" האָב איך אויסגעשריגען ניט מיט מיין קול און געגעבען איהר אַ שפּיי גלייך אין פּנים, און תּיכף האָב איך געחאַפּט דאָס קעציל און אַרויסגעלאָפֿען אין גאָרטען. פֿון ווייטענס האָב איך געהערט ווי די אַלטע האָט אַרויסגעלאָזט אַ קול פֿון געוויין, און איך בין זיך געזעסען אין גאָרטען פֿערדרוקט אונטער אַ בוים, געגאָסען מיט הייסע טרערען און אויסגעקושט יעדען אבר מיין קעצעלע, וואָס האָט נעביך אַזוי געליטען פֿאַר מיינע זינד.

— איהר זעהט דאָס דאָזיגע קעצעלע — ווייזט מיר מ—ם פֿונק אויף אַ ווייס שען קעצעלע, וואָס האָט אין דער צייט געגעבען אַ שפּרונג אויף אַ ביינקיל — ס'איז פּונקט ווי יענס קעצעלע מיינס. דאָס איז מיין טאָכטער ראָזע'ס קעציל. זי האָט אויך אַזוי ליעב קעצליך ווי איך איהרע יאָהרען. אַ פּנים, דאָס געהט אויך איבער בירושה.

— „וואו איז איצט אייער ראָזע?" — האָב איך זיך דערמאָהנט צו געבען אַ פֿרעג.

— וואָס הייסט, וואו זי איז? זי שלאָפֿט שוין. אַ קליינינקייט, האָט זי זיך היינטיגען טאָג אָנגעהאָרעוועט. נישט־קשה, איהר מעגט זיך פֿערלאָזען אויף איהר, זי געהט נאָך, דאַכט זיך, איבער דער מאַמען אין איהרע יאָהרען. נישט אומזיסט איז זי אַנידערגעפֿאַלען ווי אַ דערהרג'טע. אַז נישט, מיינט איהר וואָלט געווען אַזוי שטיל און איך וואָלט אייך געקענט אַזוי רוהיג דערצעהלען די געשיכטע. נאָר אפֿשר איז אייך שוין לאַנגווייליג צו הערען, ווועלען מיר איבערלאָזען דעם סוף אויף אַ אַנדערסמאָל.

— „ניין, ניין, דאָס וועט איהר נישט פּועל'ען — האָב איך נעענט־פֿערט — אַז איהר האָט אָנגעהויבען, מוזט איהר שוין דערצעהלען ביזין סוף".

מ—ם פֿונק האָט מיר אָנגעגאָסען אַ צווייטע גלאָז טהיי און גע־נומען ווייטער דערצעהלען:

(ענדע קומט). ר.

ער, זכרונו לברכה, און זיינע מקורבים.

(פֿון פּראָסט חסידישען שטייגער).

א) זכרונו לברכה, זיין התנהגות.

I.

איהר פֿרעגט וועגען זיין התנהגות? זכרונו לברכה?

איהר וועט אפֿשר לאַכען, נאָר עס איז געווען אַ התנהגות פֿון אַ פּשוט'ען עהרליכען יוד; דער גאַנג זיינער איז געוואָרען גאָר אין פּשטות אַריין!

און דאָס איז ביי מיר די העכסטע מדרגה!

אין יעדער זאַך איז דאָך דאָ אַ יצר הרע; אַ קיימא לן האָבען מיר, אַז וואָס גרעסער דער בוים, איז גרעסער זיין שאָטען, אַזוי אויך — וואָס גרעסער דער מענש איז גרעסער זיין יצר הרע; אַזוי זאָגט די גמרא!

און וואָס קען זיין דער יצר הרע פֿון אַ גוטען יוד?

מדי שבת בשבתו זאָגען סתרי תּורה! טאָג אויף טאָג זאָלען מלאכים אַרומפֿליהען איבער די קעפּ! דבוקים זאָלען זיך פּאַשען יאָהרען לאַנג ביי'ם טיש; עקרות און ענגונות זאָלען זיך אַרומוואַלגערן אין די ווינ־קעליך!

דאָס אַלץ איז ביי אונז נישט געווען!

נישט איינער איז טאַקי געקומען און אַוועקגעפֿאָהרען מיט גאָר נישט.

אויף פּראָסט איז זיך שווער צו פֿערשטעהן!

געלויבט איז אָבער השם יתברך, וואָס איך בין אויף איהם אַ מבין געווען!

עס איז מיר ווי אַ ליכט אויפֿגעגאַנגען אין דער פֿינסטערער נאַכט!

II.

דער סדר עולם איז: „מעשה אבות ירשו בנים". וואוהין פֿאָהרט אַ יונגער מאַן? אָדער מיט'ן טאַטען, אָדער מיט'ן שווער! פֿאָהרען ביידע צו איין גוטען יוד, איז מה טוב; האָט ער גאָר קיין ספקות נישט!

ביי מיר איז אָבער אַנדערש געווען, מיין טאַטע, עליו השלום איז נישט געווען, נישט קיין חסיד, נישט קיין מתנגד, אַ כלי קדש געוועזען — אַ שמש אין אַ בית המדרש; האָט ער איבריגע צייט געהאַט, איז ער געזעסען און געלערנט. מיין שווער ווייטער, אַ מליץ יושר זאָל ער זיין, איז דוקא אַ פֿערברענטער מתנגד געוועזען! פֿער־שטעהט זיך — בסתר, וואַרום בגלוי האָט מען שוין דעמאָלט אַביסיל פּחד געהאַט פֿאַר אנשי שלומנו, נאָר, ווייסען ווייס איך, — ער זאָל מיר עס דאָרט מוחל זיין, אַז אַ ויצמח פּרקניה, האָט איהם געשטאָ־כען אין דער זיבענטער ריפּ...

און פֿון דעסטוועגען בין איך צו דער דעה געקומען גאָר להיפּך:

איך בין נאָך דעמאָלט אַ שנעק געווען, אין גאַנצען צוויי שטיקליך קינדער געהאַט, און האָב איינגעזעהן, אַז איין עהרליכער יוד צו זיין נאָר פֿון זיך אַליין איז זעהר שווער! יעדער יוד זאָל מלחמה האַלטען מיט'ן יצר הרע נאָר בעזונדער, ביחידות הייסט עס, יעדערער פֿאַר זיך, נישט אין ראָטעס און אָהן אָפֿיציערען, וואָלט גאָר ביטער געווען!

ווארום באמת, דער יצר הרע לאַקערט, דאָס נעץ איז פֿערשפּרייט, און אַ מענש איז פֿעריאַגט און פֿערזונקען אין וועלט־זאַכען, ווער און ווען זאָל דאָ מנצח זיין?

דאָס איז טאַקי די כּוונה פֿון: ,,עשה לך רב'! צו ,,נעשה ראש'!

אָרימע שעפּעליך, הייסט עס, זוכט איך אויס אַ פּאַסטוך; איהר זאָלט נישט בלאָנדזען אויף טהאָל און בערג און די חיות רעות זאָלען אייך נישט אויפֿעסען!

און מיט דער צייט איז ביי מיר געוואָרען ברור כּשמש, אז מען מוז פֿאָהרען.

זוגתי איז אפילו נישט זעהר צופֿרידען געוועזען דערמיט... אַ נייע הוצאה, און זי איז די שפּייזערין געוועזען — עס איז דאָך אָבער נאַריש, נאָכגעהן איין אשה!

III.

הכלל — פֿאָהרען, ווייס איך שוין, מוז מען; אָבער וואוהין פֿאָהרען?

קיין עין הרע, צדיקים איז, ברוך השם, דאָ אַ סך. זענען דען אָבער אלע צדיקי אמת?

עס גלויבט זיך נישט; עס וואָלט צו גוט געוועזען!

משיח וואָלט שוין לאַנג געקומען; על כל פנים וואָלטען די גזרות רעות בטל געוואָרען...

און אז די גזרות רעות וואַקסען פֿון טאָג צו טאָג, און חבלי־משיח קריגען נאָר די דייטשען, איז אַ סימן, אז עס איז נישט ווי מען דאַרף!

ווערט איהר דאָך פֿרעגען היכי־תמצא? עס פֿאָהרען אַזוי פֿיעל יודען, אי לומדים מופלגים, אי ערליכע יודען, אי גבירים—וועלט־מענשען, — ווי געשיקט זיך עס, אז זיי זאָלען נישט זעהן, וואָס עס טהוט זיך?

מילא, אַ נאַרישער דייטש ווערט אייך זאָגען: כּלם גנבים. אלע גוטע יודען שפּיעלען קאָמעדיע און די חסידים זענען שאָף און רינדער, וואָס לאָזען זיך שערען, מעלקען און קוילען... נישט איינער זאָגט אַזוי!

מיר ווייסען דאָך אָבער, אז אַ חסיד ווערט נאָך אריינגעאָרען צעהן דייטשליך אין אַ זאַק אריין! —

אלא מאי?

די זאַך דערפֿון איז אַזוי:

עס ווערט נסתלק, למשל, אַ צדיק הדור, טאַקי איין אמת'ער צדיק; נו, לאָזט ער איבער אַ זוהן... קיין פּושע ישראל, חלילה, איז דער זוהן נישט; דאַוועגען ערנסט דאַוונט ער, אין מקוה אריין געהט ער, זיצען זיצט ער און לערנט — פֿאָהרט טאַקי דער עולם צום זוהן... מען איז שוין צוגעוואָהנט צום הויז, צו דער שטאָדט, צו דער אכסניא, מען ווייסט שוין, וואו אויס און וואו איין. — איז טאַקי הרגל נעשה טבע און מען פֿאָהרט. אביסיל רעכענט מען אויף זכות אבות—אַ טאַטענס אַ זוהן, אַ זיידענס איין אייניקיל!

ער אליין איז אוודאי נישט שולדיג... וואָס מען זאָגט דערויף אין די עולמות העליונים, ווייסט ער נישט. הינטען הערט זיך שרייט איין עולם: קדוש, קדוש, קדוש! גלייבט ער!

קיין גרויסער שאָדען איז דערביי אפילו נישט דאָ. קודם כל— רייסט זיך אַ יוד פֿון דער היים אַרויס, פֿון עולם הזה, צי פֿון גיהונם און פֿאַלט אין אַנדערן עולם אריין, — אויס פּרנסה, אויס דאגת־פּרנסה, און מען דאַוונט ברוב עם, צוהיצט זיך פֿון זיך אליין!... און טרעפֿט טרעפֿט זיך אַז מתוך שלא לשמה בא לשמה — זכות אבות פֿון צדיק אליין, דער זכות פֿון אַ כלל ישראל... און ער ווערט טאַקי איין אמת'ער צדיק!

נאָך וואָס אָבער זאָל איך מיך לעגען אין אַ קראַנק בעט אריין?

האָב איך מיר געטראַכט: איך וועל אויספּריווען.

איך וועל אַזוי לאַנג פֿאָהרען, ביז מיין הארץ וועט זיך ערגיץ צוקלעבען!

איי וואָס, איך בין דער גרויסער למדן נישט, דער בעל־מקובל אוודאי נישט — שומר פּתאים ה'! אַ מענש דאַרף האָבען בטחון!

און זיין ליעבער נאָמען האָט מיך נישט פֿערלאָזט!

IV.

אָנגעהויבען האָב איך טאַקי ביי איהם, זכרונו לברכה!

ראשית — איז מיר נאָהענט געוועזען, און אַ באַהן דערצו, איך פֿאָהר מיר אַרויס אפילו אין קורצען פֿרייטאָג אין דער פֿריה און קום מיר פֿאַרין מרחץ!

שנית: איז געפֿאָהרען פֿון אונז וואָלף בער, אַ יוד אַ מופלג בתורה און אַ ירא שמים באמת, וואָס איז טאַקי ווייט צו זוכען; היינט־זשע — נאָסקע — אַ יוד אַ גביר, אַ בעל צדקה — על כל פנים, מעג מען דאָך ביי אַזאַ רבי'ן אָנהויבען!

שלישית איז עס טאַקי, אין איין וועגס, געוועזען אַ גאָט־זאַך!

ווארען ווייטער דאָס איינענע. דער יצר הרע פֿון אַ חסיד איז ,,ממרחק יביא לחמו' — צו פֿאָהרען ווייט למדינת הים וואָלט נאָך שענער געוועזען! דעריבער האָבען דאָך טאַקי די רבנים אַזוי וועניג היימישע חסידים! און איך בין דווקא געפֿאָהרען, וואו נאָהענט, און האָב, ברוך השם, אָנגעשלאָגען! געקומען בין איך, — געדענק איך ווי היינט אויף אַ שבת שלפני ראש חדש; דער רבי זכרונו לברכה אליין האָט, כמנהגו, ראש־חדש געבענשט, און אַזוי ווי ער האָט אַרויסגעזאָגט: ,,חיים שיש בהם יראת שמים ויראת חטא!' האָבען מיך אָנגעהויבען די טרעהרען צו ווערגען אין האלז, דאָס הארץ האָט אָנגעהויבען צאַפּלען, גלייך עס האָט געוואָלט צו איהם אַרויס־שפּרינגען! האָב איך געוואוסט, אז איך בלייב!

V.

דערנאָך ערשט האָב איך מיך צוגעקוקט צו זיין התנהגות...

איין אמת'ער עהרליכער יוד געוועזען! אַ גרויסער ירא חטא!

פֿאַרצייטישע יודען — פֿלעגט ער זאָגען — זענען גרויסע גבּורים געוועזען, אָקעגען געהן און מלחמה האַלטען מיט'ן יצר־הרע און מכריע זיין, איז ביי זיי אַ שפּילעכיל געוועזען; היינטיגע צייטען, זאָגט ער, איז גענוג, אז מען קען אַנטלויפֿען פֿאַר'ן יצר־הרע. —

און ער איז אַנטלאָפֿען צעהן מיילען ווייט פֿאַר אַ חטא.

עס איז דען נאָכצודערצעהלען?

,,יין קדוש, למשל, גיסט מען אָן מכּבוד יום!

פֿאַר וואָס?

נאָר פּשוט: אָנגיסען מוז מען פֿול מיט'ן אויג. טרעפֿט זיך, אַז מען גיסט איבער און מען נעצט איין דאָס טישטוך אים שבת; ביי וויי־סען ווײַן איז מען אַ וועשער, ביי רויטער משקה — אַ פֿאַרבער!

אין זיין בית המדרש איז די שבת'דיגע תפלה אויפֿגעשריבען געוועזען מיט געדרוקטע גרויסע אותיות אויף טאָוולען, וואָס האָבען בע־האַנגען אַרום די וואַנד. מאַי טעמאַ? אַ־קיימאַ לָן האָבען מיר, אַז מען דאַרף נישט מתפלל זיין אויסענווענינג, און אַז מען עפֿענט אַ געבונדענעם סדור, קנייצט מען אים שבת דעם בינד ביים רוקען!

זכרונו לברכה, ער מאַכט זיך אַמאָל אַ מלבּוש. און דער מנהג איז אַזוי געוועזען, יעדען פּסח גיט דער רבי פֿון זיך אַראָב דאָס מלבוש איינעם פֿון די גרויסע מקוֹרבים, דאָס רוב וואָלף־בּערען, און ער איז מחדש אַ ניי בּגד...

מיינט איהר דאָך, אַז אַ בגד מאַכען איז אַ פּשוטע זאַך! מען נעמט אין געוועלב סחורה און מען גיט אַוועק אַ שניידער, ער זאָל אויפֿנעהען?

אָבער גאָר לאַ!

ערשטענס זענען שוין יענע שניידערס נישט געוואָרענט געוועזען אין יתיר! פֿערצייטענס פֿלעגט אַ שניידער פֿאַר דער פּטירה הייסען זיך מאַכען איין אָרון פֿון טיש און געבען זיך די אייל אין דער האַנד אַריין, צוויי עדות זאָלען זיי זיין פֿאַר'ן בית־דין של מעלה, אַז ער איז קיינמאָל נישט נכשל געוואָרען אין יתיר! היינט, בּפֿרט די שניידער־יונגען, מאַכען זיך פֿון גאַנצען לא תגנוֹב אַ סך! וויל טאַקע דער רבי נישט, אַז דורך זיין מלבוש זאָל אַ יוד נכשל ווערען!

צווייטענס איז דער חשש פֿון שעטנז.

און שעטנז איז נאָך אַ גרעסערע סכנה!... אַז מען דאַווענט אין אַ מלבוש מיט שעטנז, — האָב איך פֿון פּיו הקדוש אַליין געהערט און דערנאָך אין קב הישר געזעהען — קריגט די תפלה צובראָכענע פֿליג־לען, קען זיך ניט אויפֿהויבען און וואַלגערט זיך דאָ, לאַ עליכם, אַרום אין שער האַשפּה! און הַנֵי מִלֵי בּשוֹגג, בּמֵזיד, פֿאַלט זי גאָר אַראָב אין שאול תחתיה, און ווערט אַ קרוין צום קאָפּ פֿון יענעם בּחוּר, רַחֲמָנָא לִיצלָן...

דאָס וויל ער דאָך אַוודאי נישט! הערסט דו, זיין תפלה דאַרף דאָך אויפֿהויבען און פֿיהרען מיט זיך אין שַעֲרֵי דְמָעוֹת אַריין, די תפלות פֿון, קיין עין הרע, איין עֵדָה יודען!

נייט מען טאַקי דאָס מלבוש ביים רבי'ן, זכרונו לברכה, אין שטוב; חסידים האַלטען וואַכטע; צוויי אויס, צוויי איין, און אפילו דעם פֿאַדעם צום מלבוש דרעהט מען אויך ביים רבי'ן, זכרונו לברכה, אין שטוב, אונטערן גבּאי־ראשון'ס השגחה!

עס איז דען אויסצודערצעהלען? הָרים וּגבָעות!

IV.

דער עיקר שאַרף איז ער אָבער געוועזען בנוֹגע צו נשים; איינמאָל פֿאַר אַלע מאָל קיין נשים לאָזט מען נישט אַריין.

אַ שומר הבית איז דעריבער טאַקי געוועזען איין עָרֵל...

אַ יוד, להבדיל, חכמה'ט זיך, פֿאַר צוויי מאָל ח"י מאַכט ער זיך אַ היתר און לאָזט אַריין איין אשה... הלמאַי אַנדערע גוטע יודען לאָזען אַריין; טהייל האָבען סאַמע נשים!

איין ערל אָבער פֿערשטעהט קיין חכמות נישט. אַז מען זאָגט ניין, טרייבט ער מיט אַ בּעזעם; ממית'ט ער, אַז מען קומט צו צום טיהריל!

און אַ תגיעת־עין האָט ער איהם איבערגעגעבען ער זאָל אין מיטען דער נאַכט מבחין זיין בין זכר לנקבה! אַ מייל ווייט דערקענט ער שוין דאָס קול, די טריט...

און עס האָט נישט געשאַדט.

האָט ער דעם ערל אָבגעשאַפּט, האָט ער איהם תוך־כדי־דבור צוגענומען דעם תביעת־עין!

ער האָט אַפילו אַ גרויסען היזק נעהאַט דערפֿון, נאָר, זעהסט דו שוין!

הלמאַי מען האָט נישט אַריינגעלאָזט קיין קאַפּעלוש, קיין שטאָפּען קאָלנער אַפילו!

אַז ער גיט שלום־עליכם, קריכט ער אַריין מיט אַ פֿינגער אין אַרבעל, צי ער וועט נישט דערטאַפּען אַ מאַנקעט!

האַלב וואַרשוי האָט ער דאָך היזק נעהאַט דעריבער! די וואַרשויער ווערען דאָך געבוירען אין קאַפּעלושען!

נאָר נשים איז געוועזען סכנות־נפשות! ער האָט חתונה געמאַכט אַ טאָכטער,—מיט'ן יאַמפּאָלער האָט ער געטהון... די חתונה איז גע־וועזען ביי'ן איהם, זכרונו־לברכה, האָט מען דאָך דעם טאָג געמוזט אַריינלאָזען נשים. נאָר כּעלות־הבוקר דעם צווייטען טאָג האָט מען אַלע בענק, וואו ווייבער זענען געזעסען, אָבגעהובליווט כדי קליפּה!

און דערביי, זעהט איהר, בין איך שוין אַליין געוועזען!

מען האָט ביים רבי'ן, זכרונו־לברכה, די קיך פֿעררינכט.

דאָס קאַליע ווערען פֿון דער קיך איז נישט געוועזען פּשוט! מען ווייסט נישט פֿון וואַנעט און פֿון ווען האָט אין קיך געטהון אַ שטאַרקען בלאָז, ווי פֿון אַ שטורמווינד; דערנאָך האָט געגעבען אַ קנאַק, גלייך אַ דונער וואָלט אַריינגעשלאָגען; מען לויפֿט אין קיך אַריין — אַראָבגעפֿאַלען דער שיבער און אַ האַלבע קיך איז צולעגט! דער רבי, זכרונו־לברכה, איז אויך אַריינגעקומען!

— מעשה־נסים — האָט ער געזאָגט — וואָס קיינער איז נישט ניזק געוואָרען. נאָר די סבה פֿון דער זאַך, האָט ער נישט מגלה געוועזען!

מילאַ, רופֿט מען איין ערל, ער זאָל פֿעררינכטען די קיך.

בין איך דאָך אַ בעל־עסקן אויף אַזוינע זאַכען, שטעה איך און קוק ווי דער ערל פֿעררינכט, און אַ קליין שייגעציל קנעט אויס לייהם אין אַ שעפֿיל. דער גבאי, וואָס מען האָט געשטעלט פֿאַר אַ משגיח צו דער אַרבייט, פֿערלאָזט זיך אויף מיר, און דרימעלט איין אַביסיל.

פּלוצלינג בעוויזט זיך דער רבי, זכרונו־לברכה, נאָך אַמאָל!

ער וואַרפֿט אַ בליק אויפֿ'ן שעפֿיל און פֿרעגט:

— מילכיג צי פֿליישיג?

איך בין נבהל ומשתומם געבליבען, דער גבאי אָבער האָט זיך דערווייל אויפֿגעחאַפּט און ענטפֿערט איהם:

— דעם ערלי'ס שעפֿיל!

ווערט ער, זכרונו־לברכה, אֵש־לֶהָבָה, הייסט אָבּהאַקען די קיך, אַרויסוואַרפֿען דאָס געקנעטענע לייהם, קויפֿען אַ ניי־פּאַרווע שעפֿיל און אויפֿס ניי קנעטען און פֿעררינכטען!

קיין ניי שעפֿיל האָט מען נישט געקרוגען (שוין לאַנג קיין יריד נישט געוועזען) האָט מען געמאַכט אַ גריביל אין דער פּאָדלאָגע און געקנעטען לייהם!

דער גבאי האָט געקרוגען אַ נזיפה.

(פֿאָרטזעצונג קומט).

י. ל. פּרץ.

דאס העברעאישע ווערטערבוך פֿון בן־יהודה.

אַלע פֿריינד פֿון דער העברעאישער שפראַך בעגריסען מיט אַ וואהרער פֿרייד דאס גרויסאַרטיגע, וויכטיגע ווערק, וועלכעס ה׳ בן־יהודה פֿון ירושלים האָט אָנגעהויבען אַרויסצוגעבען: אַ פֿאָלשטענדיגעס ווערטערבוך פֿון דער העברעאישער שפראַכע ביז צום היינטיגען טאג. דאס הייסט די זאמלונג פֿון אַלע ווערטער, וואָס געפֿינען זיך ניט נור אין תנ״ך און תלמוד ומדרשים. נאָר אויך אַלע ווערטער, וואָס קומען פֿאר אין די פֿיעל ספרים, פיוטים, שאלות ותשובות און חבורים. פֿון נאָך דער תלמודי׳ישער צייט ביז צום היינטיגען טאָג, ד. ה., אין אַ משך פֿון 20 דורות נאָך דעם חורבן.

אַ שפראַך איז ווי אַ לעבעדיגער קערפּער. עס וואַקסט און ענטוויקעלט זיך. אַ שפראַך פֿון אַ פֿאָלק איז ווי די קליידער פֿון דור המדבר, וואָס פֿלעגען וואַקסען מיט דעם מענשען. די שפראַך וואַקסט אויך מיט דעם לעבען פֿון דער מענשהייט. אין יעדעם דור בעקומט דאס לעבען פֿון די מענשען אַ אַנדער געשטאַלט, די וועלט ווערט רייכער אין נסיונות, די געדאַנקען ווערען העכער, דער גייסט אויפֿגעקלערטער, די נאַטור ווערט מעהר איינגענומען, און מען דערקענט אַליץ מעהר איהרע סודות. די תנאים פֿון לעבען און זיינע פֿאָדערונגען ווערען מעהרער און פֿערשיעדענער. די אַלע נייע ענדערונגען בעשאַפֿען אויך נייע בעגריפֿען, נייע ווערטער, יעדער דור מוז אויך דערום מחדש זיין אין דער שפראַך.

חאָטש העברעאיש האָט שוין אויפֿגעהערט זייט 2 טויזענד יאָהר צו זיין אַ לעבעדיגע שפראַך איז זי דאָך ניט געבליבען אין איין שטאַנד. ווייל פֿאר דאס גייסטיגע לעבען פֿון פֿאָלק איז זי געוועזן ווי לעבעדיג, אין איהר חאָט מען מתפלל געווען, אין איהר האָט מען געשריבען ספרים איבער אמונה, חכמה און פילוסופיא, אין איהר האָט אונזער פֿאָלק אויסגעגאָסען זיין צובראָכענעם האַרץ איבער די צרות און רדיפות — וואָס האָט ניט געפֿעהלט אין יעדעם דור, דערום קען מען זיך דענקען, וואָס פֿאר אַ אוצר פֿון ווערטער און פֿון אויסדרוקען עס האָט זיך אויסגעבילדעט אין משך פֿון אַזאַ לאַנגער צייט. העברעאישע ווערטער־ביכער זענען פֿערפֿאַסט געוואָרען אויך פֿריהער, נאָר דאָס זענען אַליץ געווען ווערטערביכער פֿאר תנ״ך בעזונדער און פֿאר תלמוד ומדרשים בעזונדער, אבער בן יהודה׳ס ווערטער־בוך איז די ערשטע פּראָבע אַרויסצוגעבען אַ זאמלונג פֿון אַלע העברעאישע ווערטער.

בן־יהודה׳ס ווערק איז אַ וויכטיגע ערשיינונג ניט נור פֿון וויסענשאַפֿטליכער זייט אַליין. פֿאר די ליעבהאבער פֿון אונזער שפראַך האָט דאס ווערק נאָך אַ גרעסערען צוועק און אַ וויכטיגערעס אינטערעס, ווייל דאס ווערק האָט צום ציעל די וויעדעראויפֿלעבונג פֿון אונזער שפראַך אין מויל פֿון אונזערע קינדער.

אונזער שפראַך האָט נאָך אַ שלעכטערען מזל געהאט ווי אונזער לאַנד. פֿון אונזער לאַנד האָט מען אונז ווענינגסטענס מיט געוואַלט פֿערטריעבען, עטליכע דורות נאָך אַנאַנד האָבען אונזערע עלטערן געקעמפֿט מיט זייער פיינד, און בשום אופן ניט געוואָלט זיך אונטערגעבען, ביז די לעצטע כוחות. אָבער ווער האָט זיי געצוואונגען צו פֿערלאָזען אונזער שפראַך? עס איז שרעקליך ווען מען בעדענקט, אַז עס איז כמעט ניט דאָ קיין שפה ולשון אין דער וועלט, וואָס יודען האָבען זי ניט געשפראָכען, אָדער שפרעכען זי איצט ניט, און אויף דער גאַנצער גרויסער וועלט איז ניט געבליבען קיין איינציגע יודישע משפחה, וואָס איהר מוטערשפראַך און הויזשפראַך זאָל זיין העברעאיש. און נאָך מעהר וואונדער איז, וואַס די נביאים, וואָס האָבען פֿארויסגעזאָגט דעם חורבן און דעם גלות, האָבען גאָר ניט דערמאַנט פֿון דער גרעסטער צרה, וואס די יודען וועט טרעפֿען, — אַז זיי וועלען פֿערלאָזען זייער אייגענע שפראַך! דאס איז טאַקי די צרה שלא כתובה בתורה וואָס עס איז דערמאַנט אין די תוכחה! אין מצרים האָבען די בני ישראל זייער שפראַך ניט פֿערענדערט, און צוליעב דעם זכות — זאָגט דער מדרש — זענען זיי אויסגעלייזט געוואָרען. מען דאַרף ניט האָבען אַ גרויסען כח הדמיון, כדי זיך פֿארצושטעלען, ווי עס וואָלט אויסגעזעהן מיט יודען ווען זיי וואָלטען זיך אַלע געהאַלטען אָן לשון קודש פֿאַר זי׳ער מוטער שפראַך, אזוי ווי זיי האָבען אויפֿגעהיט לשון קודש פֿאר די תפלות. דאן וואָלטען די יודען געווען פֿעסטער צונויפֿגעבונדען, די יודען פֿון פערשיעדענע לענדער וואָלטען געווען פֿיעל נעהנטער צו איינאַנדער, און אונזער גאולה וואָלט געקענט לייכטער קומען.

נור ערשט אין אונזערע צייטען, בערך פֿאר 18 יאהר, אַז די בעסטע זיהן פֿון אונזער פֿאָלק זענען געקומען צו דעם געדאַנקען אויפֿצולעבען וויעדער אונזער לאנד, און אַז עס זענען געגרינדעט געוואָרען עטליכע קאָלאָניעס, האָט מען אויך אָנגעהויבען צו טראַכטען איבער דאס אויפֿלעבען פֿון אונזער שפראַך.

דער ערשטער וואָס האָט געהאַט דעם מוטה צו מאַכען העברעאיש פֿאר זיין הויזשפראַך, און פאר זיינע קינדער זייער מוטערשפראַך איז געווען בן־יהודה אין ירושלים. ה׳ בן־יהודה האָט שטודירט אין פּאַריז, בשעת עס האָט זיך אנגעהויבען די בעוועגונג צו קאָלאָניזירען ארץ ישראל. ער האָט זיך בעגייסטערט פֿאַר די אידעע פֿון וויעדער־אויפֿלעבען פֿון לשון קודש, ער האָט אַוועקגעוואָרפֿען זיין שטודיום אין פּאַריז און איז געגאַנגען זיך בעזעצען אין ירושלים. אָבער איידער העברעאיש זאָל ווערען די מוטערשפראַך פֿאַר די קינדער, מוז דאָך די מוטער אַליין פֿריהער גוט קענען העברעאיש. און אמאָל איז דאָך גאָר ניט געווען אָנגענומען, אַז אַ יודישע טאָכטער זאָל אויך לערנען העברעאיש. אונזערע טעכטער פֿלעגען ב״ה אַלע שפראַכען לערנען. אָבער העברעאיש? וואָס טויג זיי העברעאיש! קען מען דען הערען קאמפלימענטען אין העברעאיש, רעדט מען דען העברעאיש אויף אַ באַל אָדער אין טהעאַטער? — ה׳ בן־יהודה האָט פֿריהער אויסגעלערנט זיין פֿרוי העברעאיש, און זי איז געווען די ערשטע יודישע מוטער, וואָס האָט גערעדט מיט איהרע קינדער העברעאיש פֿון דער וויעג אן. דאס ערשטע קינד, וואס מוטערליעבע האָט בעגריסט מיט דעם קלאַנג פֿון דער העברעאישער שפראַך, נאכדעם ווי זי איז געווען פֿערשטימט באַלד צווי טויזענד יאָהר — איז געווען אין הויז פֿון בן־יהודה! דעם ביישפיעל פֿון ה׳ בן־יהודה האָבען שוין נאָכגעטהון אַנדערע עלטערן אין ארץ ישראל, און יעצט איז שוין דאָ אין אונזער לאַנד פֿיעל קינדער, וואס פֿון זייער מוטערמילך אָן רעדען און דענקען זיי העברעאיש!

אין פֿלוג קען מען מיינען, אַז אויפֿלעבען די שפראַך איז אַ לייכטע זאך. אויפֿצולעבען דאָס לאַנד ברויכט מען אָנשטרענגען די גרעסטע קרעפֿטען, מוז מען בייקומען די גרעסטע שוועריגקייטען און אָבשאַפֿען די גרעסטע מניעות, אָבער ביים אויפֿלעבען פֿון דער שפראַך, דאַכט זיך, קען מיטהעלפֿען יעדער. וואָס קען נור גוט העברעאיש.

ער מוז נור האָבען אַ גוטען און אַ שטאַרקען ווילען. אָבער אין אֶמת'ן, אַז מען האָט געפּרופּט רעדען העברעאיש, האָט מען געזעהן באַלד, ווי שווער עס איז צו רעדען אויף איהר ווי אויף אַ לעבעדי־גער שפּראַך, ווי עס איז אוּנמעגליך אויסצודריקען אין איהר אַלע בעגריפען און געדאַנקען. די גרעסטע העברעאישע שרייבער הויבען אָן צו שטאַמלען, ווען זיי דאַרפען אויסצודריקען אַ פּשוט'ען בעגריף, און דוקא זעהר אַ פּשוט'ען. כל־זמן זי איז נור געווען אַ בוכשפּראַ־כע, האָט מען זיך בעגנוגענט אָדער אויסצוּווייכען אַזאַ ניט בעקוועמען בעגריף, אָדער מען האָט עס אויסגעדריקט אויף אַ אומוועג, מיט עטליכע אַנדערע ווערטער. אָבער אַז מען האָט אָנגעהויבען צו רעדען העברעאיש, און נאָך מיט קינדער, וואָס פּאָדערן אַ קלאָרע, איינפאַ־כע שפּראַך, האָט מען געזעהן ווי ניט נאַטירליך, ווי געקינסטעלט דאָס איז.

אונטער די השפּעה פון לעבען האָט די שפּראַך אָנגעהויבען זיך בעססער אויסצובילדען, זי האָט בעקומען איין אַנדער צושניט, אַ איינפאַכערן שטיל. פיעל ווערטער האָבען געמוזט בעשאַפען ווערען, אָדער זענען געליעהען געוואָרען פון דער אַראַבישער שפּראַך, וואָס איז זעהר נאָהענט צו העברעאיש, און דער הויפּטפיהרער פון דער בעוועגונג איז געוועזען ה' בן־יהודה. אַנדערע זענען ניט מסכים מיט אַלע חדושים און מיט דעם צו פּשוט'ען שטיל פון ה' בן־יהודה. אָבער דאָך מוז מען מודה זיין, אַז די השפּעה פון ארץ־ישראל איז זעהר קענטיג אויף אַלע אונזערע סופרים. פיעל חדושים און ווערטער וואָס שטאַמען פון ארץ־ישראל זענען פון אַלעמען אין דער ליטע־ראַטור אָנגענומען געוואָרען, און דאָס האָבען מיר צו פערדאַנקען דער בעוועגונג צום ווידעראויפלעבען פון אונזער שפּראַך, וואָס אָן דער שפּיטצע שטעהט ה' בן־יהודה.

ה' בן־יהודה אַרבייט שוין 13 יאָהר מיט דעם גרעסטען פליים אויף זיין ריעזענווערק, וואָס עס איז בעשטימט אריינצוניעסען אַ נייעם לעבענסזאַפט אין אונזער שפּראַך. אַלע ווערטער־ביכער, וואָס זענען ביז יעצט פערפאַסט געוואָרען, האָבען בעטראַכט העברעאיש פאַר אַ טויטע שפּראַך. זיי בענוצען נור דעם מאַטעריאַל, וואָס עס איז דאָ אין תנ"ך אָדער אין תלמוד ומדרשים, און בעמיהען זיך די ווערטער צו ערקלערען, נור כדי מען זאָל גוט פערשטעהן די ספרים. אָבער בן־יהודה בעהאַנדעלט עס ווי אַ לעבעדיגע שפּראַך. ער צייכענט אונז ניט נור אויף דעם אינווענטאַר פון אונזער שפּראַך־רייכטהום, אָבער ער איז אויך משלים וואו עס פעהלט אונז. ער טהוט אויף פיעל חדושים, מיט אַ בעזונדערן חוש און אַ גוטען געשמאַק, אָדער ער נעמט פון דער אַראַבישער שפּראַך, ווען דאָס וואָרט פאַסט צו דער העברעאישער פאָרם, און ער וויזט נייע כללים, ווי די שפּראַך ווייטער צו בילדען, חוץ דעם האָט זיין ווערטער־בוך אַגרויסע מעלה דערמיט, וואָס די ווערטער זענען געאָרדענט ניט נור נאָך דעם א"ב, נאָר אויך נאָך זייער זין און בעדייטונג. צום ביישפּיעל: ביים וואָרט „אדמה" געפינען זיך אַלע ווערטער, וואָס האָבען אַ שייכות צו דעם וואָרט, די נעמען פון אַלערליי ערדען, די נעמען פון אַלע כלים וואָס געהערען צו ערד־אַרבייט, אַלע ווערטער, וואָס בעצייכנען פערשיעדע־נע אַרבייטען, ווי אַקערן, זייען און זאָ ווייטער. ווען איינער וויל ווי־סען ווי עס הייסט אין העברעאיש צום ביישפּיעל אַ וועלבעס ס'איז געצייג פאַר ערד־אַרבייט, דאַרף ער נור אויפמישען דאָס וואָרט וואָס ער ווייס, וואָס עס האָט אַ שייכות צו איהם, דאָס איז „אדמה", און דאָרט וועט ער געפינען דאָס נייטהיגע העברעאישע וואָרט. אַלע ווערטער זענען איבערגעזעצט אין דייטש און פראַנצויזיש.

די שפּראַך איז דער אָטהעם פון דער נאַציאָן. ביי אַלע פעלקער איז די נאַציאָנאַלע שפּראַך ליעב און טהייער, און נאָך טהייערער דאַרף אונזער שפּראַך אונז זיין, ווייל דאָס איז אַלעס, וואָס עס איז אונז געבליבען „מכל מחמדינו מימי קדם", זי איז דער איינציגער שאַץ, די איינציגע פון אונזער אַמאָליגען גלאַנץ. אין איהר איז פערבאָרגען די יודישע נשמה.

יעדעס פאָלק וואָס וויל האָבען רעכט צו לעבען, מוז שעצען און טהייער האַלטען זיין נאַציאָנאַלע שפּראַך, און מוז דאַנקבאַר זיין די וואָס אַרבייטען זי צו ענטוויקלען און צו בערייכערן, און איינער פון די גרעסטע אַרבייטער פאַר אונזער נאַציאָנאַלע שפּראַך, איז ה' א. בן־יהודה!

י. א. איינהאָרן.

נדבה:

פיר די נשרפים: פון ה' טובין לאָדז — 50 קאָפּ.

בריעפקאַסטען דער אדמיניסטראַציאָן.

נו' 5213 — ווילקאָוויסק: אויף די 4 נומערן וועלכע איהר פערלאַנגט ביטע אריינצושיקען 60 קאָפּ. (איהר קאָנט אין פּאָסטמאַרקען). קיין נאַכנאַהמעס אויף איינצעלנע בלעטער מאַכען מיר נישט. —

נו' 4593 — סמיעלאַ: איהר האָט געשיקט 50 קאָפּ. האָט מען אייך געשיקט דערפאַר 1 באַנד „וועלטגעשיכטע" אַלזאָ וואָס בייזערט איהר זיך?

אַבאָנענט ה' א. כ. — אָסיפּאָוויטץ: פון אייער גרויסען „רוסישען" בריעף אומשטיינס געזאָגט, שטויסען מיר זיך אז אייך מוז פעהלען דער נו' 36 פון היינטיגס יאָהר, (ווייל די פּאָסט האָט איהם אייך נישט אָבגעגעבען), און נישט אומזיסט איז אייער קלאָג אַזוי גרויס, ווייל פון דער „בירזשעוויע" וואָס איהר „האַלט" ווי איהר שרייבט, האָט אייך נאָך קיינמאָל ניכט געטראָפען אַזאַ עגמת־נפש עס זאָל פערפאַלען ווערען אַ נומער. מיר שיקען אייך דאַריבער נאָך אַמאָל דעם נומער 36 בדי „דער יוד" זאָל זיך נישט האָבען חלילה צו שעמען געגען דער „בירזשעוויא" להבדיל... נור איינס ערלויבט אונז צו פרעגען: זאָגט דעם אֶמת ווען עס וואָלט חלילה די שעה די רגע זאָל נישט זיין! אייך פון דער „בירזשעוויא" אויך אַמאָל אַ נומער פערפאַלען געוואָרען — צו וואָלט איהר זיך אַ היין אויך ערלויבט אַזאַ „רוסישען" בריעף „אָוועקשיקען" און שרייבען אַז אויב מען וועט אייך דעם נו' נישט אָבשיקען וועט איהר שרייבען „אָוו דרוגאַיי מעסטאַ" מיט פינטעליך...?

אינטערעסאַנט צו וויסען!..

ה' גענקין — סאַראַטשיטסי: אַלע נומערן אויסער נו' 1 זיינען דאָ, ביטע צושיקען 1.35 ר', לויט 15 קאָפּ. יעדע נו', פער נאַכנאַהמע שיקען מיר קיינע בלעטער.

ה' וו. פ. בענדזין: פיר די געווינשטע 5 נומערן ביטע 75 קאָפּ. — די „וועלטגעשיכטע" איז שוין בעזאָרגט.

Verlag „Achiasaf". Verantwortlicher Red. M. Berkowicz — Herausgeber u. Buchdrucker Josef Fischer, Krakau

רשימת ספרים הדשים וישנים שנכנסו אל בית מסחר הספרים אשר לאחיאסף

תורה נביאים וכתובים, הוצאות מ. שולץ, פירמט קטן	
מכו' בד	— 75
„ „ „ „ „ מכורך טוב	1 25
„ „ „ „ „ עור פרימא	1 75
השלח כרך ז'	3 —
„ „ מכורך הדר	3 40
לוח ארץ ישראל, שנה שביעית לשנת תרס"ב נערך ע"י א. מ. לונץ בירושלים	— 40
עוזר המורה והתלמיד. או הומש לבתי ספר ולעם, איין לייכטע און איינפאכע מעטהארע צו לערנען גאנץ הומש אדנע ענדערונג און אבקורצונג לויט דעם ליניען־סיסטעם. גאנץ חומש מיט ווארגאן איבערזעצונג בראשית, שמות, ויקרא, במדבר, דברים יעדער באנד א	— 50
אוצר לשון חכמים, כולל יותר משבעת אלפים אמרי חז"ל הפזורים בתלמוד בבלי וירושלמי ובמדרשים עם ביאור ותרגום המלות וכו' מאת ק. א. פערלא	1 50
דער פראקטישער פארבער, לעהרבוך הער בוימוואל און ליינעגאַן פארבעריי מיט 25 געפארבטע פראבען	1 25
לוח אחיאסף לשנת תרס"ב, ספרותי ושמושי עם תמונות וציורים	1 30
שריפטען י. ל. פרץ יובילעאום אויסגאבע, עם פארטא	2 —
„ געבונדען אין פראכטבאנד	2 50
ספר הזכרון השלם, לרשום בו את השיעורים מדי יום ביומו ונלוו אליו שירי ציון בש' עבר וזארגאן	16 —
צוויי ציוניסטישע ליעדער: „ציון ציון" „שאו נס ציונה" נאטען פיר כאלא און געמישטען כאר פון צ. ברון דישע געזענגע: נס ציונה שיר ערש פיר כאר פון פערלמיטער	— 60
	— 50
Чартеръ פרופ' מ. ביעלקאווסקי, הוצ' אחיאסף	— 25
Теодоръ Герцль Философскіе разсказы переводъ съ нѣмец.	1 25
Еврейскій Ежегодникъ на 5662 — תרס"ב, справочный и литературный альманахъ съ иллюстраціями	1 —
Знаменитые евреи въ исторіи культуры человѣчества Д-ра А. Когута съ иллюстраціями 6, 7 и 8 выпуски цѣна каждаго	25
Штейнъ I. А. Д-ръ сіонизмъ его сущность и теченія	— 5
Бѣлковскій Г. А. Чартеръ, историко-сравнительное изслѣдованіе	— 2
Донкинъ М. Моисей историческая дрома	— 25
Jaffe Robert Ahasfer Roman	2 50
Bernfeld S. Dr. Der Talmud, Sein Wesèn, seine Bedeutung und seine Geschichte	— 60

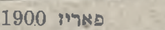
בית מסחר הספרים של אחיאסף מוכר כל מיני ספרים, רוסעל והשכלה לסקתים נטיבים וע"פ תנאים רצוים. מקבל החתימה על מכ"ע עברים בשפות שונות ומקבל למכירה בקומיסיא ספרים שונים.

געזעללשאפט „כרמל", ווארשא

פערקויף פון נאטירליכע וויין און קאניאק

וועלכע ווערען אויסגעארבעט אין באראן ראטהשילד'ס

וויינקעלערען אין די יודישע קאלאניעס אין ארץ ישראל.

פאריז 1900

די מארקע איז בעשטעטיגט
פון דער רוסישער רעגירונג

אבטהיילונג פיר זיד־רוסלאנד אין אדעסא.

פיר די אבאנענטען פון „יוד"!

מיר האבען געלאזט פערפערטיגען

איינבאנד־דעקיל

צום „יוד" יאהרגאנג 1901, פראכטפאל אין 2 פאר-
בען גדרוקט און רעעל אויסגעפיהרט לויט דיזעם מוסטער:

פרייז 75 קאפ. מיט פארטא 90 קאפ.

Издательство „Ахіасафъ", Варшава.

Verlag „Achiasaf", Warschau.

אדער ביים איינבינדער:

А. Камень, Варшава, Сольная № 10.

שירי ציון

נאטען צו 2 ציוניסטישע ליעדער: „ציון
ציון" און „נס ציונה" פיר 4 שטימען
(קווארטעט) מיט סאלא. אויך לייכט
צו שפיעלען אויף פיאנא און פיר 1
אדער 2 שטימען מיט פאנאבעגלייטונג.
פרייז מיט פארטא 65 קאפ'. וועלכע
קויפען 5 עקז' און מעהר בעקומען
ראבאט.

אדרעס דעם אויטאר:

Дирижору Хоральной синагоги Ц. Бруну, Николаевъ.

צו בעקומען אויך ביי:

Изд. Ахіасафъ. Варшава.

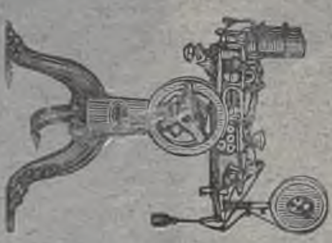
ד א נ ט י ס ט

בערלין־קרופיצקי, ווארשא

נאלעווקי נו' 7

ספעציאליטעט־קינסטליכע צאהנע קארא-
נען און בריקען ארבייט (אהנע גומען).

!! רעפערירט אין 2 שטונדען !!

די בעוואוסטע פאבריק פון גילזען מא-
שינען: X. Рицепбергъ, Варшава,
Дикая 44. ווירד פון 1-טען אקטאבער
איבערגעטראגען אויף Новолипье 20.

ניי ערעפענטע יודישע קאנדיטארײ פון

געברידער קאטליצקי,

ווארשא. נאוואליפקי 8.
(„האטעל ראססיא")

נעהמט אויף בעשטעלונגען אויף צוקער-
געבעקס, קאנפעקטען, מאראזעננאע
טארטען, צעקאלאדען, קרעמען א. ז. וו.
אויף האכצייטען און בעלער היער און
אויך ארויסצושיקען אויף דער פראווינץ
צו מעסיגע פרייזען.

!! מעבלירטע צימער !!

מוסטערהאפט זויבער און בעקוועם איינ-
געארדענט, אים פרייזע פון 50, 60,
75, 90, 1,25, 1,50 ביז 2 רו"כ א
טאג. באדע־צימער (וואננעס), גאז־
בעלייכטונג. רעעלע בעהאנדלונג און
פינקטליכע בעדיענונג. מיטטאגע פרישע
און שמאקהאפטע פון 35 קאפ. אן,
סאמאווארען א 10 קאפ.

ח. דווארעצקי, סט.־יערסקא נו' 34.

Меблированныя комнаты
Х. М. Дворецкаго, Варшава
Св. Георгія 34.

צוקערניע ש. שפיגעלגלאז

ווארשא, נאלעווקי Nr. 10

(פארמאלס איגעלזאהן) וועלכע
עקזיסטירט זייט 18 יאהר. פון דער
צייט און זייט איך האב זי איבערגע-
נומען אונטער מיינע אויפזיכט האב
איך פיעל פערבעסערונגען איינגעאר-
דענט. ריין, כשר, ביליג. בעשטעלונ-
גען ווערען פינקטליך אויסגעפיהרט,
היער און אויף דער פראווינץ. פיעלע
ראנקען בריעפליך אויך מינדליך.

די צוקערניע בעזיצט 21 צייטונג
צום לעזען.

ВАРШАВА.

ראנער פון פערשיערענע וייר, אויס-
לענדישע און רוסישע פעל, טוססא,
פילאדעללע, שעך, שוטאש, זיעט, בי-
סער, גלאספערל, קאראלען, גארן אד"ג.
צוראטען פיר שמוקלער, העפטער,
שטיקעריי דאמענהאנדארבייט, האנד-
שוהמאכער. בילינסטע פרייזע.

С. М. Кизельштейнъ.
Францишканская 30.

א. וואלף, דענטיסט.
(DENTISTE)
ווארשא, קארמעליצקא נו' 27.

לבעלי בריתי לזכרון תמיד !!!

אדריסתי היא רק בת ג' מלים:

Я. Нейдичъ Варшава.